

บทที่ 3

สตรีกับการเข้าสู่บทบาททางการเมือง

สตรีกับการเมือง

ความแตกต่างระหว่างเพศหญิงกับเพศชายเกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับสังคมของมวลมนุษยชาติตั้งแต่โบราณกาล ความแตกต่างดังกล่าวส่วนหนึ่งถูกกำหนดโดยธรรมชาติ อันได้แก่ รูปร่าง สรีระ ลักษณะภายนอก อีกส่วนหนึ่งถูกกำหนดโดยการกระทำทางสังคมที่ร่วมกันอยู่ในสังคมนั้น ๆ ความแตกต่างที่ถูกกำหนดโดยธรรมชาติโดยทั่วไปไม่มีการเปลี่ยนแปลงเท่าใดนัก หากแต่ส่วนที่ถูกกำหนดโดยการกระทำทางสังคมต่างหากที่ทำให้ความแตกต่างระหว่างหญิงกับชายได้ถูกขยายใหญ่ขึ้นจนเกินความเป็นจริง ซึ่งการกระทำทางสังคมนี้นี้ เป็นผลมาจากการกำหนดบทบาท (role) และความคาดหวัง (expectation) ที่มีต่อสังคมของมนุษย์ทั้งชายและหญิง การกำหนดบทบาทและความคาดหวังดังกล่าวอยู่ในฐานะที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและหญิง จึงนำไปสู่ “ความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ” โดยเพศชายอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าเพศหญิง และจากสถานะที่เหนือกว่าเพศหญิงดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ผู้ชายอยู่ในฐานะอภิสิทธิ์ชน เป็นผู้ที่มีบทบาทในทุก ๆ ด้านทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ส่งผลให้ผู้หญิงต้องกลายเป็นพลเมืองที่ถูกกดขี่ เอารัดเอาเปรียบจากสังคม

มีคำถามที่น่าสนใจคือ ทำไมผู้ชายจึงดำรงตนอยู่ในฐานะแห่งความเหนือกว่าผู้หญิงไว้ได้อย่างต่อเนื่องนานมาจนถึงทุกวันนี้ Engels (1984) ได้อธิบายถึงความเป็นมาของความเหลื่อมล้ำทางเพศในมุมมองของนักสังคมนิยม โดยชี้ให้เห็นว่าเครื่องมือแห่งการกดขี่สตรีเพศก็คือ “ระบบครอบครัว” ซึ่งถูกสร้างขึ้นมาจากนโยบายทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชนชั้นปกครอง นอกจากนี้การกดขี่ทางชนชั้นและการกดขี่ทางเพศนั้นยังเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ด้วยเหตุนี้ในสายตาและวิธีคิดแบบสังคมนิยมมาร์กซิสต์ สตรีในโลกทุนนิยมจึงเป็นบุคคลผู้ได้รับการกดขี่ ทั้งทางชนชั้นและทางเพศ ในขณะที่ผู้ชายในสังคมนิยมได้รับการกดขี่ทางชนชั้นเท่านั้น

มีความเชื่อเก่า ๆ ที่ว่าสตรีได้ตกเป็นทาสของบุรุษมาตั้งแต่แรกเริ่มที่มีสังคมมนุษย์ จนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 18 ได้มีนักคิดยุคหลังได้ทำการศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้ได้คัดค้านและได้ยืนยันว่าตั้งแต่มนุษย์ยังอยู่แบบคนป่าและในยุคที่เป็นอนารยชนตอนกลางนั้น สตรีคนป่าและสตรีอนารยชนเหล่านั้นไม่เพียงแต่จะ ได้ดำรงฐานะที่เป็นอิสระเท่านั้น หากว่ายังได้รับความเคารพยกย่องอย่างสูงจากสหายบุรุษที่เป็นคนป่าและอนารยชนของเธอด้วย

นักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาค้นพบว่า ในยุคดึกดำบรรพ์หรือยุคคนป่า (savagery) รูปแบบของการสมรสเป็นไปในแบบการสมรสหมู่ (group marriage) หรือที่เรียกว่า ลัทธิที่ถือเอาผู้หญิงทั้งหมดเป็นภรรยาด้วยกัน (hetaerism) กล่าวคือผู้ชายทั้งหมดและผู้หญิงทั้งหมดในหมู่มนุษย์ที่รวมกันนั้น ต่างก็เป็นคู่เป็นเมียของกันและกันเสมอหน้ากันหมด พวกเขาใหญ่ชายหญิงจึงต่างก็ถือว่าเด็ก ๆ ที่เกิดจากการสมรสของเขาทั้งหลายล้วนเป็นลูกเต้าของทุกคน ครอบครัวชั้นแรกของมนุษย์จึงเป็นแบบหลวม ๆ ที่นับเขาทุกคนในหมู่เป็นวงศ์วานกันหมดอย่างที่เราเรียกว่าครอบครัวแบบสังคญาติ (consanguine family) การสืบสายโลหิตถือมารดาเป็นหลักเพราะตัวแม่เท่านั้นที่จะทราบว่าเป็นบรรดาเด็กทั้งหลายนั้น ใครคือเด็กที่ตนคลอดออกจากครรภ์ของตน จนกระทั่งถึงยุคอนารยชน (barbarism) จึงเกิดความคลี่คลายในขั้นต่อมาของการสมรสหมู่ซึ่งก็คือ การสมรสคู่ (paring marriage) กล่าวคือ ในระหว่างภรรยาจำนวนมากนั้น สามีได้ยกภรรยาคนหนึ่งไว้ในตำแหน่งภรรยาเอกและภรรยาก็ถือว่าเขาเป็นสามีเอกของนางในบรรดาสามีอีกหลายนายที่นางมีอยู่ การปฏิบัติเช่นนี้บ้างก็ปฏิบัติเป็นระยะเวลายาวบ้างก็ปฏิบัติในระยะสั้น พันธะหลวม ๆ อาจเล็ดลางง่ายจากทั้งสองฝ่ายบุตรที่เกิดจากการสมรสคู่คงถือการสืบสายโลหิตจากมารดาเช่นดังแต่ก่อน เพราะลูกจะรู้จักแต่เพียงแม่เท่านั้น ลูกไม่สามารถทราบได้ว่าใครคือพ่อให้กำเนิดตน

การสมรสคู่หรือครอบครัวที่เกิดจากการสมรสคู่ นั้น ยังมีฐานะไม่มั่นคงพอที่จะตั้งครอบครัวของตนให้เป็นอิสระโดยแยกออกมาจากหมู่เหล่าของตนได้ เพราะยังไม่สามารถจะหาเลี้ยงตนเองได้อย่างอิสระ ฉะนั้น เมื่อเกิดการสมรสคู่ขึ้นแล้วการสมรสแบบนั้นก็มิได้ทำลายระเบียบครอบครัวแบบ communistic household หรือที่เรียกว่า “ครัวเรือนสหชีพ” ซึ่งมีมาแต่ดั้งเดิมให้สูญไป ครัวเรือนสหชีพประกอบด้วยคู่สามีหลายคู่ ซึ่งร่วมเผ่าพงศ์กัน รวมทั้งบุตรของคู่สามีเหล่านั้น ทรัพย์สินทั้งหมดของครัวเรือนเป็นสมบัติร่วมกันของทุกคน การดูแลปกครองครัวเรือนอยู่ในมือของพวกผู้หญิงเพราะการทำงานของพวกผู้หญิงมีลักษณะเป็น

public function ในขณะที่พวกผู้ชายมีหน้าที่ออกไปหาอาหาร จนกระทั่งถึงตอนปลายสมัยกลางของยุคอารยชน การเปลี่ยนแปลงลักษณะครัวเรือนแบบสหชีพได้เกิดขึ้นเมื่อเกิดครอบครัวแบบ patriarchal family และเปลี่ยนแปลงมากขึ้นเมื่อมาถึงยุคของครอบครัวแบบ monogamian family ซึ่งเป็นรูปแบบการสมรสชนิดคู่เดียวเมียเดียว (กุหลาบ สายประดิษฐ์ . 2519:1-53)

จากการคลี่คลายทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า

1. ระบบครัวเรือนแบบสหชีพหรือครอบครัวแบบสหชีพนั้น หมายถึงการยอมรับนับถือว่าสตรีมีอำนาจสูงสุดในครอบครัว เช่นเดียวกับกับการยอมรับนับถือการสืบสายโลหิตของเด็ก โดยอาศัยหลักฐานที่แน่นอนจากทางมารดาผู้ให้กำเนิดแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น ข้อนี้ นับว่าเป็นการเชิดชูฐานะของสตรีหรือของมารดาไว้ด้วยความยกย่องอย่างสูง
2. สิทธิทางมารดา (mother-right) เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นก่อนสิทธิทางบิดา (father-right)
3. ความริษยาหึงหวงได้คลี่คลายเจริญขึ้นในหมู่มนุษย์ภายหลัง
4. ระบบคู่เดียวเมียเดียวถึงแม้จะเกิดขึ้นในยุคอารยชนแล้ว แต่ผู้ชายในหลายสังคม ยังยึดถือหลักการมีภรรยาหลายคน (hetaerism) ซึ่งเป็นร่องรอยของรูปแบบการสมรสของมนุษย์ยุคดึกดำบรรพ์อยู่ เพียงเพื่อเพศชายได้ประโยชน์เพียงฝ่ายเดียว เพราะภายใต้การสมรสแบบคู่เดียวเมียเดียวเป็นการสมรสที่สตรีต้องผูกมัดตนเองแต่ฝ่ายเดียว กล่าวคือ สังคมในยุคอารยชน เช่น ยุคศักดินาหรือปัจจุบันก็ตาม ยังคงเปิดโอกาสให้ผู้ชายได้สมรสกับหญิงอื่นที่ไม่ใช่ภรรยาของตนหรือมีภรรยามากกว่าหนึ่งคนได้ จุดนี้สะท้อนให้เห็นถึงโฉมหน้าของอารยธรรมที่สร้างความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศให้แก่สตรี นั่นหมายความว่า ความเหนือกว่าของชายนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำของพวกผู้ชายในยุคอารยธรรม โดยที่พวกผู้ชายได้ปฏิบัติเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ โดยการเลิกล้างสิทธิทางมารดาและได้ตั้งสิทธิทางบิดา เพราะฝ่ายชายคือผู้ครอบครองโภคทรัพย์ การปฏิบัติอันนี้นับเป็นความปราชัยอย่างย่อยยับของสตรีเพศต่อบุรุษ ทำให้ฐานะของสตรีเพศในสังคมเปลี่ยนแปลงไปอีก ทั้งที่การเกิดระบบคู่เดียวเมียเดียวเป็นการผูกมัดสตรีแต่เพียงฝ่ายเดียวให้จงรักภักดีต่อสามีเท่านั้น

จากเหตุผลดังกล่าวคงพอจะตอบคำถามที่ว่า ความเหนือกว่าของชายกับความเหนือกว่าของหญิงอันไหนเกิดขึ้นก่อนกันและเกิดขึ้นได้อย่างไร ส่วนสาเหตุที่ทำให้ชายยังคงรักษาฐานะความเหนือกว่าของคนในสังคมได้อย่างสืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้เป็นผลเนื่องมาจากวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์นั่นเอง กล่าวคือครั้งโลกมีวิวัฒนาการมาจนถึงสมัยศักดินา มีการปกครองโดยกษัตริย์และขุนนางก็มักมีการสู้รบทำสงครามกันอยู่เนื่อง ๆ เพื่อแย่งอำนาจ ชายจะเป็นพลังในการทำสงครามมากกว่าหญิง ในยามปกติโดยทั่วไปหญิงจะอยู่ในบ้านเลี้ยงลูก ต่อมาถึงสมัยบุกเบิกแสวงหาดินแดนในโลกใหม่ ชายเท่านั้นที่เป็นฝ่ายได้รับการศึกษาให้มีความรู้ถูกฝึกอบรมให้มีความรู้และถูกอบรมให้มีความชำนาญ เห็นได้จากชายที่กลายเป็นนักเดินเรือนักสำรวจดินแดนใหม่ นักบุกเบิก ฯลฯ ต่อมาภายหลังสมัยปฏิวัติอุตสาหกรรม เครื่องจักรเริ่มมีบทบาทแทนที่แรงคน ในระยะเริ่มต้นผู้ชายอีกนั่นแหละที่ถูกฝึกฝนถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ความชำนาญและความถนัดในการใช้เครื่องจักร และแม้แต่ทักษะในการเป็นผู้บริหารองค์กรหรือผู้ประกอบการชุมชน

ด้วยเหตุที่สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย และเปิดโอกาสให้เพศชายได้มีบทบาทในการสร้างสรรค์ผลงานมากกว่าเพศหญิง จึงเท่ากับว่าสังคมให้ความสำคัญไปในตัวว่าชายเป็นเพศที่มีความเหนือกว่าสตรีโดยอัตโนมัติ เพราะสังคมมองว่าสตรีเป็นเพียงผู้ที่ทำงานเบา ๆ อยู่กับบ้าน ไม่ต้องออกไปเสี่ยงภัยหาเลี้ยงครอบครัวแต่อย่างใด

ด้วยเหตุนี้ สังคมในลักษณะนี้จึงกลายเป็นสังคมของเพศชาย เพราะอำนาจในการตัดสินใจและกำหนดคตกลงใจอยู่ที่เพศชาย กอปรกับสังคมที่ไม่เปิดโอกาสอย่างเต็มที่ให้ผู้หญิงได้สร้างสรรค์ผลงานให้ทัดเทียมฝ่ายชาย จึงทำให้หญิงกลายเป็นผู้ที่ไม่มีบทบาทเป็นรองต่อชาย ชายจึงสามารถสร้างกฎเกณฑ์ จารีต ประเพณี วัฒนธรรมหรือวิถีการดำเนินชีวิตให้เป็นประโยชน์ต่อพวกของตนมากที่สุด จนทำให้เกิดเป็นทัศนคติหรือคติทางสังคมในรูปของค่านิยม ปทัสถาน และกฎศีลธรรมต่าง ๆ สืบเนื่องกันตลอดมาว่าหญิงจะต้องเป็นรองชาย ทั้ง ๆ ที่ความจริงแล้วในปัจจุบันนี้ ก็ยังไม่มีเหตุผลที่พิสูจน์ในแง่วิทยาศาสตร์ได้เลยว่า “เหตุใดหญิงจึงไม่เสมอภาคกับชาย”

Millett (1969 : 23 – 25) ได้ค้นคว้าทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกเรื่อง “Sexual Politics” เมื่อปี พ.ศ. 2512 และได้ข้อสรุปยื่นยันออกมาว่า “เพศเป็นปัจจัยกำหนดสถานภาพที่มีนัยสำคัญทางการเมืองซึ่งมักจะถูกมองข้ามไป กล่าวคือเป็นความสัมพันธ์และการจัดระบบระเบียบทางสังคมที่แสดงถึงโครงสร้างอำนาจ ซึ่งคนกลุ่มหนึ่งถูกควบคุมโดยคนอีกกลุ่มหนึ่ง นับตั้งแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบันดูเหมือนเป็นเรื่องบังเอิญที่เกือบทุกสังคมในโลกเป็นสังคมที่มีชายเป็นใหญ่ (patriarchy) สภาพเช่นนี้จะต้องขจัดให้หมดสิ้น หญิงจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมชายในทุกด้านรวมทั้งด้านการแสดงออกซึ่งอารมณ์และความปรารถนาอันเกิดจากร่างกายของตนเอง ซึ่งมีใช้สิทธิขาดของชาย”

การเรียกร้องความเสมอภาคระหว่างหญิงกับชาย มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับการที่สตรีจะสามารถแสดงบทบาททางการเมืองของคนได้หรือไม่ ถ้าได้การเรียกร้องจึงเกิดขึ้นเป็นขบวนการ (movement) ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก องค์การสหประชาชาติก็ได้เพิกเฉยในเรื่อง “การเรียกร้องให้หญิงมีโอกาสได้เท่ากับชาย” กล่าวคือ ในปี พ.ศ.2518 สหประชาชาติได้กำหนดให้เป็น “ปีสตรีสากล” และยังได้กำหนดให้ พ.ศ. 2518 – 2527 เป็น “ทศวรรษสตรี” ซึ่งได้มีการจัดกิจกรรมสัมมนาในระดับโลกว่าด้วยบทบาทของสตรีอย่างกว้างขวาง และเน้นย้ำถึงการดำเนินงานของนานาชาติให้เป็นจริงไปตาม “คำประกาศว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี” (Declaration on the Elimination of Discrimination Against Women) ซึ่งมีใจความสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

“มนุษย์ทุกคนถือกำเนิดมาจากรู้นะเท่าเทียมกันหมด ดังนั้น จึงมีสิทธิและเสรีภาพที่จะกระทำการอันหนึ่งอันใดโดยปราศจากการกีดกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเพศ ด้วยเหตุนี้ จึงถือว่าการปฏิเสธสิทธิสตรีหรือความเท่าเทียมกันในเพศหญิงหรือการเลือกปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใด เป็นการกระทำที่ขัดต่อมนุษยธรรม มาตรการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย ประเพณี กฎเกณฑ์ หรือการประเพณีปฏิบัติใด ๆ ที่มีลักษณะเป็นการกีดกันมิให้สตรีได้รับความเสมอภาคจะต้องขจัดให้สิ้นไป หญิงในทุกสังคมจะต้องมีสิทธิลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง มีสิทธิที่จะมีตำแหน่งการงานในแขนงต่าง ๆ มีสิทธิที่จะถือสัญชาติของตนเองต่อไปแม้จะสมรสกับคนต่างชาติ มีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินและจัดการทรัพย์สินของตนเองได้เช่นเดียวกับชาย มีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินและจัดการทรัพย์สินของตนเองได้เช่นเดียวกับชาย มีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินและจัดการทรัพย์สินของตนเองได้เช่นเดียวกับชาย มีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินและจัดการทรัพย์สินของตนเองได้เช่นเดียวกับชาย”

เป็นต้น (Keesing’s Contemporary Archives. August 4-10 , 1975 : p.27268)

ปัญหาที่สตรีกำลังประสบอยู่ดังกล่าวข้างต้น เกิดจากการสั่งสมมาอย่างยาวนานและสัมพันธ์กันแบบลูกโซ่ ฉะนั้นการที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวนั้นมิใช่ใครคนใดคนหนึ่งจะสามารถกระทำได้ หากแต่จะต้องดำเนินการแก้ไขเป็นกระบวนการ (process) และโดยความร่วมมือของทุกคน ก็คือต้องพิจารณาตั้งแต่ต้นเหตุแห่งปัญหาดังกล่าว ซึ่งจะต้องใช้วิธีการดำเนินการแก้ไขโดยอาศัย “กระบวนการทางการเมือง” ในการกำหนดนโยบายเพื่อการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ที่กำลังเป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบัน

ปัจจุบันสตรีในประเทศต่าง ๆ แสดงความตื่นตัวในเรื่องบทบาทของสตรีเองในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ ความตื่นตัวในเรื่องดังกล่าวแบ่งได้หลายระดับ เริ่มตั้งแต่การเรียกร้องขอความยุติธรรมให้แก่สตรีในด้านต่าง ๆ ที่เหลื่อมล้ำต่ำกว่าบุรุษ ตลอดจนถึงขบวนการที่ดำเนินกิจกรรมอย่างรุนแรงในลักษณะต้องการที่จะปลดแอกสตรีให้พ้นจากบทบาทพื้นฐานซึ่งมีมาแต่ดั้งเดิมให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่มีความเสมอภาคกับชาย จนถึงจุดที่สตรีต้องการความเป็นอิสระอย่างเด็ดขาด คือสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งชาย ความคิดเช่นนี้เกิดจากความรู้สึกที่สตรีทั่ว ๆ ไป ได้สั่งสมไว้ในใจมานานหลายชั่วคนแล้ว สตรีเห็นว่าตนมีความไม่เท่าเทียมกับชายในด้านต่าง ๆ เช่น ต้องอยู่กับบ้านเลี้ยงลูก ดูแลบ้านเรือน ประกอบอาหาร คอยปรนนิบัติสมาชิกในครอบครัวและไม่มีอำนาจตัดสินใจในปัญหาสำคัญของครอบครัว ครั้นจะออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านสตรีก็มักจะได้เงินเดือนค่าตอบแทนน้อย ได้ตำแหน่งต่ำ ไม่มีเกียรติเท่ากับชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโอกาสที่จะก้าวหน้าหรือประสบความสำเร็จในงานอาชีพก็มีน้อยกว่าชาย ทั้ง ๆ ที่หญิงบางคนได้แสดงออกมาอย่างประจักษ์แล้วว่าเธอมีความสามารถไม่ด้อยกว่าชายอีกหลายคนด้วยซ้ำไป

สตรีกับการเมืองไทย

ในกรณีของสังคมไทย เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมือง ทศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของเราตั้งแต่สมัยโบราณกระทั่งปัจจุบันนี้ไม่สนับสนุนหรือเปิดโอกาสให้สตรีเข้ามามีส่วนในทางการเมืองหรือมีบทบาทในทางการเมือง หากแต่ภาระหน้าที่ดังกล่าวจะตกเป็นของบุรุษ ดังนั้นสตรีไทยจึงไม่มีบทบาทโดยตรงเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ทางการเมืองการปกครอง จึงทำให้สตรีไทยขาดประสบการณ์ทางการเมืองในฐานะผู้กระทำการทางการเมืองเพราะคิดว่าบทบาทหน้าที่ดังกล่าวเป็นของบุรุษเท่านั้น ส่วนบทบาทหน้าที่ของตนได้ฝังรากลึก

มาอย่างยาวนาน เคียงคู่กันมาพร้อมกับชาติและสังคมไทย กระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมที่ยึดปฏิบัติของสตรีไทย เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมทำให้สตรีไทยซึ่งมีฐานะเป็นพลเมืองชั้นสองของประเทศ กลายเป็นมนุษย์ที่ขาดความสนใจที่จะติดตามข่าวสารทางการเมือง แต่จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ก็มีข้อยกเว้นบางกรณีเช่น สมเด็จพระศรีสุริเยศยศจักรสังเวยองค์เป็นชายเข้าร่วมรบปกป้อง หรือ ท้าวสุรนารี ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ได้รับความไว้วางใจจากการรุกรานจากศัตรูนั้น มิได้เป็นอุทรากรรมของภรรยาที่สตรีไทยเข้ามามีบทบาททางการเมือง แต่เป็นตัวอย่างของความกล้าหาญเด็กเด็ชวของสตรีไทยในฐานะวีรสตรีที่เต็มใจแลกหรือเสียสละชีวิตของตนเพื่อป้องกันประเทศยามมีภัยคับขันมากกว่า เท่าที่ได้มีการบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ดูเหมือนว่าสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชินี ในรัชการที่ 5 จะเป็นสตรีไทยที่มีความสำคัญทางการเมือง และมีบทบาทในด้านนี้มากกว่าผู้อื่น เช่น พระราชกรณียกิจในโอกาสที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป อย่างไรก็ตาม สตรีที่ถูกกล่าวมาข้างต้นดังกล่าวล้วนเป็นสตรีชนชั้นนำในยุคสมัยนั้น ๆ แห่งประวัติศาสตร์ ส่วนสตรีในฐานะประชาชนหรือมวลสตรีไทยทั้งหลายก็ยังคงรักษาสถานภาพ “แม่ศรีเรือน” และบทบาท “ข้างเท้าหลัง” หรือ “ผู้ตาม” มาโดยตลอดในประวัติศาสตร์ของไทย

จนกระทั่งถึงในปี พ.ศ. 2475 การที่ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกซึ่งประกาศใช้ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 และกฎหมายเลือกตั้งฉบับแรกซึ่งประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. 2475 นั้น มีผลทำให้ชายและหญิงมีสิทธิทางการเมืองเท่าเทียมกันทางนิรันดร์ โดยสิทธิเลือกตั้งและรับสมัครเลือกตั้งได้เปิดโอกาสให้ทั้งชายและหญิง นับว่าเป็นมรดกที่ทันสมัยมากในสมัยนั้น ทั้งนี้เพราะหลายประเทศยังมิได้ให้สิทธิในการเลือกตั้งแก่สตรี และตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ถึงแม้จะกล่าวกันว่าสตรีส่วนมากยังขาดความสนใจในเรื่องการเมือง แต่ก็ได้มีสตรีเข้าสมัครเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยเริ่มมีผู้สมัครเป็นเพศหญิงครั้งแรกการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2492 ซึ่งมีสตรีไทยคนแรกลงรับสมัครเลือกตั้งและได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร 1 คน คือนางอรพิน ไชยภาส ผู้แทนราษฎรจากจังหวัดอุบลราชธานี จากจำนวนสตรีที่ลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมด 3 คน จนกระทั่งถึงการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 ปราบกฏมิสตรีลงสมัครรับเลือกตั้งและสามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีครั้งนี้

ตารางที่ 1 จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) จำแนกตามเพศ จากปีการเลือกตั้งทั่วไป
พ.ศ. 2491-2539

วัน เดือน ปี เลือกตั้งทั่วไป	รวม	ส.ส.ทั่วประเทศ (คน)			
		หญิง		ชาย	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
29 ม.ค. 2491	99	-	0.0	99	100.0
26 ก.พ. 2494	123	4	3.3	119	96.7
26 ก.พ. 2500	160	1	0.6	159	99.4
15 ธ.ค. 2500	160	4	2.5	156	97.5
10 ก.พ. 2512	219	5	2.3	214	97.7
26 ธ.ค. 2518	269	3	1.1	266	98.9
05 เม.ย. 2519	279	7	2.5	272	97.5
22 เม.ย. 2522	301	9	3.0	292	97.0
18 เม.ย. 2526	324	13	4.0	311	96.0
27 ก.ค. 2529	347	12	3.5	335	96.5
24 ก.ค. 2531	357	10	2.8	347	97.2
22 มี.ค.2535	360	18	5.2	342	97.4
13 ก.ย.2535	360	19	5.5	341	94.4
2 ก.ค. 2538	361	25	7.4	336	92.5
17 พ.ย. 2539	393	22	5.9	371	94.5

ที่มา : กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

จากตารางดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าสตรีค่อย ๆ มีความตื่นตัวที่จะเข้าสู่กระบวนการทางการเมืองในฐานะผู้กระทำการ คือ อยากร่วมมามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นทุก ๆ ปีตามลำดับ ซึ่งสมัยก่อนถือว่าการเมืองเป็นเรื่องเฉพาะผู้ชายเท่านั้น สตรีไทยในอดีตจึงเป็นผู้ถูกกระทำทางการเมือง เพราะผู้กระทำหรือมีบทบาทกำหนดทิศทางทางการเมืองคือบุรุษ

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 นั้น ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการเพิ่มบทบาทและสถานภาพทางการเมืองของสตรีไทยอย่างเอนกอนันต์ ทั้งนี้เพราะสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันปรากฏให้เห็นแล้วว่ามีจำนวนนักการเมืองสตรีและสตรีผู้ที่มีความสนใจทางการเมืองน้อยมาก อุปสรรคสำคัญในเรื่องนี้มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมไทยคือ “patriachal society” ซึ่งยกย่องให้ชายเป็นใหญ่ ภายหลังเมื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาเป็นประชาธิปไตย บทบาทและสถานภาพทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองของสตรีจึงถูกยกย่องขึ้นสูงกว่าการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เนื่องจากการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ให้ความสำคัญต่อหลักการของความเสมอภาค ไม่ว่าจะเป็นความเสมอภาคและสิทธิที่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ อย่างไรก็ตามแม้ว่าบทบัญญัติทางกฎหมายจะเปิดโอกาสที่เท่าเทียมกันให้แก่สตรี แต่วัฒนธรรมของไทยทั้งทางสังคมและการเมืองในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ยังมีได้มีการพัฒนาให้ก้าวหน้าเท่าที่ควร หากแต่ยังคงยึดติดอยู่กับอุดมการณ์บุรุษนิยมและลัทธิเหยียดเพศ ซึ่งเป็นมรดกตกทอดของลัทธิอำนาจนิยมตั้งแต่ครั้งในอดีต (กนลา สุขพานิช - จันทปราน; 2529 : 179)

หลังจากการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลครั้งใหญ่ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 อันเป็นผลมาจากกลุ่มและขบวนการนิสิตนักศึกษาทั้งชายและหญิง ก็ได้มีพระบรมราชโองการตั้งสมาชิกแห่งชาติขึ้น ประกอบด้วยสมาชิกทั้งหมด 2,347 คน ในจำนวนนี้มีสมาชิกที่เป็นสตรี 128 คน เมื่อสมาชิกสมาชิกแห่งชาติทั้งหมดต่างลงคะแนนเลือกกระหว่างกันเพื่อคัดเลือกได้จำนวน 229 คน เพื่อเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาตินั้น ปรากฏว่ามีสตรีได้รับการคัดเลือกให้เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติจำนวน 16 คนด้วยกัน

ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2518 ในยุคสมัยแห่งความตื่นตัวทางการเมืองของคนไทยทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น ทุกอาชีพ ปรากฏว่ามีพรรคการเมืองต่าง ๆ ส่งผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งถึง 42 พรรค ในจำนวนนี้มีสตรีเป็นหัวหน้าพรรคอยู่ 2 พรรค ได้แก่

1. พรรคเกษตรกร มินางอภีรัตน์ บริบูรณ์ เป็นหัวหน้า
2. พรรคแผ่นดินไทย มินางสุนีรัตน์ เตลาน เป็นหัวหน้า

รวมทั้งเกือบทุกพรรคในขณะนั้น ต่างมีสมาชิกที่เป็นสตรีรวมอยู่ด้วยเป็นจำนวนไม่น้อย พรรคการเมืองต่าง ๆ เหล่านี้ได้ส่งสตรีลงรับสมัครเลือกตั้งรวมทั้งหมด 69 คน และได้รับเลือกตั้ง 3 คน คิดเป็นประมาณร้อยละ 4 ของจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งสตรีทั้งหมด ในส่วนของวุฒิสมาชิกสตรี เนื่องจากรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้บังคับในขณะนั้นคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ได้กำหนดให้มี 2 สภา คือสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจากการเลือกตั้งจากประชาชนและวุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 100 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ขณะนั้นได้มีสตรีผู้ทรงคุณวุฒิต่างสาขากันได้รับเลือกตั้งเป็นวุฒิสมาชิกทั้งสิ้น 8 ท่าน คิดเป็นร้อยละ 8 ของจำนวนวุฒิสมาชิกทั้งหมด

ต่อมาในสมัยการปกครองภายใต้คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2523 มีจำนวนทั้งสิ้น 340 คน ในจำนวนนี้ปรากฏว่าเป็นสตรีถึง 18 คนและที่เป็นปรากฏการณ์ครั้งยิ่งใหญ่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทยและเป็นเรื่องที่สตรีไทยได้พยายามเรียกร้องมาเป็นเวลานาน แต่ก็เพิ่งประสบความสำเร็จในครั้งรัฐบาลชุดปฏิรูปการปกครองแผ่นดินนี้เอง ก็คือการที่มีสตรีได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีร่วมในรัฐบาลชุดนี้ถึง 2 คน ได้แก่

1. คุณหญิงเลอศักดิ์ สมบัติศิริ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
2. นางวิมลศิริ ชำนาญเวช รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย

จนกระทั่งถึงสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้ง 18 เมษายน 2526 มีสมาชิกสภาทั้งหมด 324 คน เป็นสมาชิกที่เป็นสตรี 13 คน สภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้ง 27

กรกฎาคม 2529 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 347 คน เป็นสมาชิกที่เป็นสตรี 12 คน สภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้ง 24 กรกฎาคม 2531 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 375 คน เป็นสมาชิกที่เป็นสตรี 10 คน สภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งเมื่อ 22 มีนาคม 2535 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 360 คน เป็นสมาชิกที่เป็นสตรี 18 คน สภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งเมื่อ 13 กันยายน 2535 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 360 คน เป็นสมาชิกที่เป็นสตรี 19 คน สภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งเมื่อ 2 กรกฎาคม 2538 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 361 คน เป็นสมาชิกที่เป็นสตรี 25 คน และในสมัยปัจจุบันซึ่งเป็นกรณีที่มีการวิจัยในครั้งนี้ มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งได้รับการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 จำนวนทั้งสิ้น 393 คน ปรากฏว่าเป็น ส.ส.สตรี 22 คน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นหากจะพิจารณาในแง่ภูมิหลังของสตรีที่มีบทบาททางการเมืองระดับประเทศแล้วจะพบว่าแต่ละท่านล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในหมู่สตรีชั้นนำของไทยหรือที่เรียกว่า “สตรีในชนชั้นนำ” กล่าวคือเป็นผู้ที่มีพื้นภูมิกความรู้ ความสามารถ ได้รับโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองสูงกว่ามวลสตรีโดยทั่วไป และในหมู่สตรีชนชั้นนำเหล่านี้เองต่างก็เชื่อมั่นในความคิดที่ว่าอนาคตสตรีไทยจะสามารถดำรง ตำแหน่งทางการเมืองการบริหาร ได้เป็นอย่างดีและจะสามารถปกครองประเทศหรือบริหารราชการแผ่นดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่แพ้บุรุษเลย เพียงแต่ขอให้สตรีได้มีโอกาสพิสูจน์ความสามารถของตนเท่านั้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นการสะท้อนภาพของสตรีซึ่งมีบทบาททางการเมืองในระดับชาติ อันเป็นการแสดงให้เห็นบทบาทและความสามารถของสตรี ซึ่งนับวันมีแต่จะเพิ่มมากขึ้น และเป็นที่ยอมรับของสังคมส่วนรวมขึ้น แต่ที่กล่าวมาทั้งหมดไม่ได้หมายความว่าสตรีไทยมีความตื่นตัวทางการเมืองอย่างเพียงพอจนถึงระดับที่สตรีไทยกลุ่มต่าง ๆ พอใจในสถานการณ์และบทบาททางการเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมถึงแนวโน้มที่จะดำเนินไปในอนาคตด้วย ทั้งนี้เพราะสตรีที่ได้รับการให้เกียรติยกย่องจากสังคมไทยในปัจจุบันยังคงมีจำกัดอยู่ในวงแคบ ๆ ในลักษณะเป็นรายบุคคลซึ่ง จีระนันท์ พิศรปริษา (2528 : 18) ได้สรุปภูมิหลังทางการเมืองของสตรีในชนชั้นนำของไทยไว้ในหนังสือ “โลกที่สี่” ดังนี้

1. ศตรีในประวัติศาสตร์ไทยที่รับทัพบัรบศึกได้เพียงสองสามท่าน ซึ่งมักถูกนำมาอ้างอิงเป็นตัวแทนสตรีไทยทั้งมวลในอดีต จะมีใครตั้งคำถามในเชิงสงสัยหรือไม่ว่า ทำไมความสามารถของผู้หญิงจึงขาดวิวัฒนาการในทางต่อเนื่อง
2. เป็นสตรีสาวสวย ชื่อเสียงดี คล่องตัวเก่ง ซึ่งมักเป็นคนที่รับรางวัลในวงสังคมชั้นสูง
3. เป็นสตรีสูงอายุ มียศตำแหน่งเพราะสามี หรือเพราะทำงานสังคมสงเคราะห์ จนปรากฏเป็นข่าวบ่อย ๆ
4. ศตรีที่อาศัยพื้นฐานทางการศึกษา หรือความสามารถเฉพาะตัวสร้างผลงานขึ้นด้วยตนเอง เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการระดับสูง นักกฎหมาย จนถึงศิลปินบางท่าน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการยอมรับในความเท่าเทียมกันระหว่างบุรุษและสตรีเป็นเรื่องจำเป็นมาก เพราะความเสมอภาคนั้นจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ที่ยกมากล่าวในเบื้องต้นได้ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะการยอมรับและเปิดโอกาสให้สตรีได้เข้ามาแสดงบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ทำให้ทั้งบุรุษและสตรีได้มีโอกาสร่วมมือกันในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติทั้งชายและหญิง

สตรีกับการเข้าสู่บทบาททางการเมือง

1. แรงจูงใจในการเข้าสู่บทบาททางการเมือง

การเปลี่ยนแปลงเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมเป็นอย่างมาก ความสำคัญแห่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ทำให้ประชาชนไทยทั้งบุรุษและสตรีมีโอกาสได้เปิดหูเปิดตากว้างขวางขึ้น กล่าวคือมีโอกาสได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น จึงก่อให้เกิดการพัฒนาด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ รวมทั้งความตื่นตัวในสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ของตน แต่ก็เป็นเพียงในหมู่นักกลุ่มน้อยเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดความตื่นตัวของประชาชนอย่างกว้างขวาง คือ เหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยครั้งสำคัญ กล่าวคือประชาชนเริ่มมีความตื่นตัวทางการเมือง มีการแสดงออกทางการเมืองปรากฏในรูปของการเรียกร้องและประท้วงต่าง ๆ ความสนใจของคนที่มาฟังการอภิปรายต่าง ๆ ได้ชี้ให้เห็นลักษณะพลวัตรของการเมืองไทย (ลิขิต ธีรเวคิน : 2530: 325) นั้นหมายความว่า ประชาชน

นิสิตนักศึกษาและผู้ใช้แรงงานต่าง ๆ เริ่มมีความตื่นตัวในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเมือง การปกครอง ซึ่งสมัยก่อนเรื่องดังกล่าวประชาชนมักคิดกันว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน หากแต่เป็นเรื่องของผู้ปกครอง

แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนไทยมิใช่กระทำกันได้ง่าย ๆ อย่างที่คิดหรือเหมือนกับประเทศตะวันตก ทั้งนี้เพราะมีปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในการเมืองไทย คือสภาพการณ์ที่คนเพียงจำนวนน้อยหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ชนชั้นนำทางการเมือง” (political elite) เข้าไปมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดนโยบายกระจายหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมให้แก่คนส่วนใหญ่ของสังคม ดังนั้นการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะถูกกำหนดและชี้แนวทางโดยผู้นำและชนชั้นนำทางการเมืองทั้งสิ้น (อนุสรณ์ ลิมมณี : 2521 : 4) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสตรีซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นพลเมืองชั้นสอง หรือชนกลุ่มน้อยของสังคมซึ่งมีโอกาสน้อยมากในการเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมือง ดังนั้นจึงเกิดคำถามว่าสตรีที่ลงสมัครรับเลือกตั้งและได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นมีแรงจูงใจในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองอย่างไรบ้าง

คมคาย พลบุตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดจันทบุรี กล่าวถึงมูลเหตุจูงใจในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองโดยการลงสมัครรับเลือกตั้ง ดังนี้

“สนใจการเมืองมาตั้งแต่สมัยเป็นนักศึกษาพยาบาล แต่ก็ไม่ได้ถึงกับอยู่ในประเภทนักการเมือง แต่ก็ติดตามและอ่านรับฟังข่าสารจากสื่อต่าง ๆ มาโดยตลอด ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะพ่อและแม่คลุกคลีอยู่ในแวดวงนักการเมืองท้องถิ่น ทำให้มีโอกาสเห็นงานการเมืองว่าทำกันอย่างไร จนเมื่อมีโอกาสได้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งถือว่าตนเองพร้อมพอสมควรเพราะคิดว่าเป็นงานที่เราน่าจะทำได้ ตอนนั้นยังเป็นโสด ไม่ได้แต่งงานและอยู่ตัวคนเดียว ภาระรับผิดชอบด้านครอบครัวจึงไม่มี จึงคิดว่าน่าที่จะเข้ามาทำงานการเมืองเพราะมันมีความภูมิใจ รู้สึกว่าประชาชนที่เราไปพบนั้น เราได้ทำงานช่วยเหลือเขาจริง ๆ ปัญหาต่าง ๆ ของเขาถ้าไม่มีตัวเชื่อมโยงมันก็แก้ไขไม่สำเร็จ อย่างเช่น ประชาชนเขาขาดน้ำ ขาดไฟฟ้า เขาก็จะไม่กล้าเข้าหาข้าราชการเพราะกลัวหรืออะไรก็แล้วแต่ แต่คนที่เป็นผู้แทนซึ่งมักจะไปเยี่ยมชาวบ้านอยู่แล้วก็จะรับปัญหาของชาวบ้านมา ซึ่งทำให้แก้ไขปัญหของชาวบ้านให้เบาบางลงได้เยอะ ก็เลยมองว่ามันน่าภูมิใจที่อยากจะทำ แล้วอีกอย่างหนึ่งตัว

เองมีพื้นฐานคือพ่อและแม่เป็นคนเมืองจันทร์ เลย์รู้ดีที่ว่าชาวบ้านเขาให้การต้อนรับเราดีถึงแม้จะเป็นผู้หญิงเขาก็ชอบ มีความรู้ดีว่าเป็นลูกเป็นหลานให้ความเป็นกันเอง ทำให้มีความรู้ดีที่ว่าตัวเรานั้นมีคุณค่าและรู้ดีภาคภูมิใจ" (สัมภาษณ์คมคาย พลบุตร, 13 มกราคม 2542)

คำอธิบายของ คมคาย พลบุตร ได้ให้เหตุผลเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองว่า เพราะมีความรู้ดีภาคภูมิใจ ซึ่งความภาคภูมิใจดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่ได้คลุกคลีและอยู่ใกล้ชิดกับแวดวงการเมืองท้องถิ่นมาโดยตลอด ประกอบกับการได้ติดตามข่าวสารการเมืองอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยเป็นนักศึกษา ซึ่งทำให้ได้ประสบการณ์และมีโอกาสเรียนรู้ว่างานการเมืองนั้นเป็นอย่างไร ดังนั้นเมื่อมีโอกาสจึงได้ตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทักษะของคมคาย พลบุตร มีความสอดคล้องกับทักษะของ กัญญา ศิลปอาชา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุพรรณบุรี จึงได้ให้เหตุผลเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเข้าสู่บทบาททางการเมือง ดังนี้

"สำหรับจุดมุ่งหมายในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองนั้น ประเด็นแรกต้องพูดถึงที่มาก่อนว่าทำไมถึงสนใจการเมือง ก็เพราะว่าเราอยู่ในแวดวงการเมืองมาตั้งแต่เด็ก ๆ คุณพ่อและคุณอา (บรรหาร ศิลปอาชา และชุมพล ศิลปอาชา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุพรรณบุรี) เป็นผู้แทนฯ มาหลายสมัย เพราะฉะนั้นการเมืองจึงไม่ใช่เรื่องแปลกสำหรับครอบครัวเรา และเมื่อทางพรรคชาติไทยมีความจำเป็นหาตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งให้ครบเพื่อรักษาฐานคะแนนเสียงของพรรคในจังหวัดไว้ ก็ถือเป็นโอกาสที่ดีที่จะได้อาสามาทำงานการเมืองบ้าง ถึงแม้ว่าจะเรียนจบทางการบัญชี และทำงานในบริษัทมาก่อน ก็คิดว่าไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เพราะเรามีประสบการณ์งานด้านการเมืองเป็นพื้นฐานมาโดยตลอด (สัมภาษณ์กัญญา - ศิลปอาชา, 13 มกราคม 2542)

พูนสุข โลหะโชติ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดน่าน ได้อธิบายถึงแรงจูงใจในการเข้าสู่บทบาททางการเมือง ดังนี้

“สำหรับแรงจูงใจในการเป็นนักการเมืองนั้น เกิดจากการได้สัมผัสกับงานการเมือง มาโดยตลอดตั้งแต่สมัยยังเรียนหนังสือในมหาวิทยาลัย ซึ่งดิฉันได้เป็นผู้ช่วย ศ.ส. ของคุณพ่อ (สมชาย โลหะโชติ) จะเห็นได้ว่าช่วยงานการเมืองของคุณพ่อก่อนที่จะทำงานเสียอีก เพราะฉะนั้นจึงเป็นงานการเมืองตั้งแต่ยังไม่เป็น ศ.ส. และเมื่อมาเป็น ศ.ส. อย่างเต็มตัว จึงไม่ต้องเสียเวลาเรียนรู้งานใหม่ เพราะได้สัมผัสและซึมซับมัน มาโดยตลอด (สัมภาษณ์พูนสุข โลหะโชติ, 14 มกราคม 2542)

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรศรียังกล่าวข้างต้นมีภูมิหลังทางครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองมาก่อน จึงมีแรงจูงใจในการเข้าสู่บทบาทการเมืองโดยการลงสมัครรับเลือกตั้งในฐานะ ทายาททางการเมือง แต่ยังมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกส่วนหนึ่งที่มิได้มีภูมิหลังทางครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองมาก่อน จึงทำให้เกิดข้อสงสัยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมิได้ เป็นทายาททางการเมืองหรือมีภูมิหลังทางครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองมีแรงจูงใจในการเข้าสู่ บทบาททางการเมืองอย่างไร ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร ได้ให้เหตุผลในการตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

“ ก่อนหน้าที่จะสมัคร ศ.ส. ได้ติดตามการเมืองมาตลอด โดยมองว่าลักษณะการเมืองไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงตั้งแต่ปี 2516 จากจุดนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้สนใจเรื่องการเมือง เพราะปี 2516 นั้นกำลังเป็นอาจารย์ มีชนวนอันหนึ่งที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวคือกรณีนักศึกษารามคำแหงซึ่งถูกลบชื่อออกจากมหาวิทยาลัย อันนั้นเป็นจุดเริ่มต้นทำให้มองว่าการเมืองไทยนั้น ประชาชนเริ่มมีการตื่นตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาเริ่มมีการตื่นตัวอยากจะมีส่วนร่วมในการปกครองของ บ้านเมือง นับเป็นจุดเริ่มต้นทำให้เกิดความรู้สึกว่าการเมืองไทยเป็นเรื่องน่าสนใจ และในช่วงปี 2529 ซึ่งลงสมัครรับเลือกตั้งนั้น มีความรู้สึกว่าเป็นโอกาสท้าทายในฐานะที่เราเป็นสตรีและเป็นข้าราชการที่ลาออกมาเล่นการเมือง จะต้องมีความรู้ดีกว่างานการเมืองเป็นอาชีพ มีความต่อเนื่องและมั่นคงพอสมควร เพราะฉะนั้นก็เลยได้ออกมาเพราะสาเหตุมันท้าทาย และคิดว่าการเมืองน่าจะเดินต่อไปไม่สะดุด ถึงแม้ว่าจะไม่ได้รับเลือกตั้ง แต่งานการเมืองควรจะต่อเนื่องต่อไป เนื่องจากเราเป็นสมาชิกพรรค คิดว่าเราได้ทำงานเพื่อสังคมอย่างจริงจัง” (สัมภาษณ์ ดร.ลลิตา-ฤกษ์สำราญ , 7 พฤศจิกายน 2541)

จุดเริ่มต้นแห่งความสนใจการเมืองและกลายเป็นแรงบันดาลใจในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของ ดร. ลลิตา ฤกษ์สำราญ คือประสบการณ์ในช่วงเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งเกิดกรณีการลงชื่อนักศึกษาออกจากมหาวิทยาลัยและเป็นขบวนการหนึ่งที่น่าไปสู่ เหตุการณ์เมื่อ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งผลพวงจากเหตุการณ์ในครั้งนั้นได้นำไปสู่ความตื่นตัวอยากมีส่วนร่วมในการปกครองของนักศึกษาและประชาชน และได้ทำให้ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ เกิดความรู้สึกว่าการเมืองไทยเป็นเรื่องน่าสนใจและท้าทาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะที่ตนเองเป็นสตรีสำหรับ ปวีณา หงสกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานครได้กล่าวถึงแรงจูงใจในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองดังนี้

“เริ่มเข้าสู่วงการเมืองในปี 2531 ทางหัวหน้าพรรคประชากรไทย (คุณสมัคร-สุนทรเวช) มาขอให้ลงสมัคร ส.ส.ผ่านทางญาติ ๆ มา ตอนนั้นเราก็ยังลังเลใจเพราะเพิ่งเริ่มเป็นผู้จัดการสาขาของธนาคารกรุงศรีอยุธยาได้เพียง 5 ปี ตอนนั้นถือว่ายังเด็กมากและยังมีอนาคตอีกไกล แต่ด้วยการที่ญาติ ๆ ทุกคนเห็นดีเห็นงาม ก็เลยตอบตกลงและลงสมัครรับเลือกตั้งเขตบางเขน ความมั่นใจส่วนหนึ่งมาจากประสบการณ์ในช่วงที่ทำงานธนาคาร ซึ่งไม่ใช่เฉพาะทำงานอยู่ในห้องแอร์ หากแต่ได้ออกไปติดต่อกับลูกค้า สัมผัสกับชาวบ้านในระดับต่าง ๆ ทำให้ได้เห็นทุกข์สุข ได้เห็นปัญหาต่าง ๆ เมื่อได้เข้ามาสัมผัสเต็มตัวทำให้รู้ว่าปัญหาครั้งนี้คืออะไร เราจะแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร ซึ่งก็สมกับความตั้งใจที่จะเข้าไปปรับใช้บริหารบ้านเมือง รับผิดชอบต่อประชาชนสังคม” (นิตยสารคดีจีน , สิงหาคม 2541 : 133)

จะเห็นได้ว่าทั้ง ดร. ลลิตา ฤกษ์สำราญ และปวีณา หงสกุล มีแรงจูงใจในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองอันเกิดจากประสบการณ์ในการทำงาน ถึงแม้ว่าจะมีพื้นฐานทางการศึกษาและการทำงานในหน้าที่ที่แตกต่างกันก็ตาม

จากข้อเท็จจริงที่ได้แสดงดังกล่าวข้างต้น ทำให้สามารถได้ข้อสรุปเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองโดยการลงสมัครรับเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี 1:3 ลักษณะ คือ

1. เพื่อเป็นทายาททางการเมืองของครอบครัว ซึ่งเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ทางการเมืองของพ่อ, ดุง หรือพี่
2. เพื่อต้องการปกป้องผลประโยชน์ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ตลอดจนเพื่อรักษาสถานภาพทางสังคมของตนเองและครอบครัว รวมทั้งเครือญาติและพวกพ้องของตน
3. เพื่อต้องการพิสูจน์ความสามารถของตนเองในด้านการเมืองการปกครอง นั้นหมายความว่าก่อนหน้าที่จะเข้าสู่บทบาททางการเมืองนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยได้เคยแสดงความสามารถในด้านสาขาอาชีพอื่นจนเป็นที่ประจักษ์มาแล้ว ดังนั้นจึงมีความสนใจที่จะได้แสดงศักยภาพความสามารถของสตรีในด้านการเมืองการปกครองให้เป็นที่ปรากฏและยอมรับของสังคม

2. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้สตรีได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งมีความสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะเป็นกระบวนการในการที่จะได้มาซึ่งการเป็นตัวแทน หมายความว่าประชาชนจะเป็นผู้มอบฉันทะผ่านการเลือกตั้งให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นตัวแทนของตนเข้าไปใช้อำนาจทางการเมืองการปกครองในอันที่จะพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม สำหรับสตรีที่มีความสนใจทางการเมืองโดยมุ่งหวังที่จะเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในฐานะผู้กระทำการ โดยตรงอันเกี่ยวข้องกับนโยบายด้านการเมืองการปกครองก็จะต้องลงสมัครรับเลือกตั้ง เพื่อที่จะได้เป็นตัวแทนของประชาชนไปใช้อำนาจทางการเมือง แต่ความจริงที่ปรากฏชัดเจนเกี่ยวกับการเลือกตั้งคือจะต้องมีการแข่งขันกันในระหว่างผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งทุกคน โดยมีประชาชนเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดว่าใครมีคุณสมบัติเหมาะสมในการที่จะเป็นตัวแทนของตน

ดังนั้นเพื่อที่จะได้รับเลือกจากประชาชนในการเข้ามาเป็นตัวแทน ผู้สมัครทุกคนจึงพยายามใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการหาเสียงกับประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง เพื่อที่ตนจะได้รับชัยชนะเหนือผู้สมัครคนอื่น ๆ เข้าไปทำหน้าที่ดังกล่าว ในการวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาคือต้องการหาข้อสรุปเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง โดยได้จัดลำดับขั้นตอนในการนำเสนอคือ ในส่วนแรกจะกล่าวถึงกลวิธีในการหาเสียงของผู้สมัครสตรี หลักเกณฑ์ในการเลือกตั้งของประชาชน, ปัจจัยสำคัญที่ ส.ส.สตรีได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ซึ่งจะได้นำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

2.1 กลวิธีในการหาเสียงของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี

ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนย่อมมุ่งหวังที่จะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเพื่อที่ตนจะได้เป็นตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ในด้านการเมืองการปกครอง ดังนั้นเพื่อชัยชนะดังกล่าว ผู้สมัครฯ ต่างก็พยายามหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อที่จะทำให้คนได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง

ดังนั้นจึงเกิดความสนใจว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีซึ่งได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนมีกลวิธีในการหาเสียงอย่างไร ทั้ง ๆ ที่ต้องเผชิญหน้ากับคู่แข่งซึ่งเป็นบุรุษและยังถูกจำกัดบทบาทสิทธิ เสรีภาพจากขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม วัฒนธรรมทางการเมืองและบทบัญญัติทางกฎหมายต่าง ๆ ซึ่ง ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร ได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของกระบวนการหาเสียงสตรีไว้ดังนี้

“เนื่องจากตัวดิฉันเป็น ส.ส. กรุงเทพมหานครซึ่งถือว่าเป็นเมืองที่ประชาชนมีการศึกษามากกว่าในต่างจังหวัด เพราะฉะนั้นการที่จะพูดถึงรูปแบบการหาเสียงดิฉันเชื่อว่ารูปแบบการหาเสียงในเมืองหลวงกับต่างจังหวัดย่อมมีความแตกต่างกัน แต่น่าจะมีประเด็นอันหนึ่งที่มีความสอดคล้องกันทั้งในเมืองหลวงและ ในต่างจังหวัด นั่นคือถ้าผู้สมัครรับเลือกตั้งมีคุณสมบัติพื้นฐานส่วนบุคคลเป็นที่ยอมรับของประชาชนก่อน อย่างเช่นถ้าเป็นในเมืองหลวงก็เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ คือหมายความว่าตัวนี้เป็นคุณสมบัติส่วนตัวจะเป็นอะไรก็ได้ซึ่งเป็นที่ยอมรับ อย่างตัวดิฉันเองเคยเป็นอาจารย์มาก่อน ความรู้ก็จบปริญญาเอก จุดนี้จะเป็นจุดที่ดึงดูดให้ประชาชนเขาสนใจก่อน แต่จะเลือกหรือไม่นั้นต้องมีตัวแปรอื่น หรือไม่มันสตรีคนนั้นก็จะต้องมีจุดเด่น เช่น เป็นคนที่ช่วยเหลือสังคม จนกระทั่งมีชื่อเสียง ตัวอย่างง่าย ๆ กรณีคุณชดช้อย โสภณพานิช ซึ่งรณรงค์โครงการดาวพิเศษคนก็รู้จัก หรือลักษณะอย่างนี้ก็ต้องเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้านซึ่งได้ช่วยเหลือสัมผัสประชาชน จนกระทั่งประชาชนรู้จักว่าคนนี้ทำงาน ก็จะต้องมีจุดนี้สักจุดหนึ่งก่อนที่เป็นลักษณะร่วมกันของสตรีที่จะลงสมัครรับเลือกตั้ง” (สัมภาษณ์ ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ , 7 พฤศจิกายน 2541)

จากความคิดเห็นดังกล่าวข้างต้นของ ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ ได้สะท้อนจุดเริ่มต้นของกลวิธีการหาเสียงของสตรีที่สมัครรับเลือกตั้ง นั่นคือสตรีที่ลงสมัครรับเลือกตั้งจะต้องมีคุณสมบัติส่วนตัวที่จะดึงดูดให้ประชาชนสนใจก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งคุณสมบัติพื้นฐานส่วนตัวของสตรีอาจได้แก่ การศึกษา อาชีพ ฐานะทางสังคม ประสบการณ์ในการทำงานเพื่อสังคม เป็นต้น

นอกจากคุณสมบัติส่วนตัวของสตรีที่จะดึงดูดให้ประชาชนสนใจเป็นอันดับแรกแล้ว ยังมีกลวิธีอื่นๆ อีกซึ่ง กัญญา ศิลปอาษา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุพรรณบุรี ได้อธิบายให้เห็นภาพชัดเจนเกี่ยวกับวิธีในการหาเสียงเสริมต่อจากความคิดเห็นของ ดร.ลลิตา - ฤกษ์สำราญ ดังนี้คือ

“ของเรานั้นมีโอกาสที่ดี คือมีคุณพ่อและคุณอา เป็นผู้แทนฯ อยู่แล้ว เพราะฉะนั้นโอกาสที่เขาจะมาเลือกเราซึ่งเป็นลูกหลานนั้นง่ายขึ้น เพราะมีการรู้จัก ก็ต้องพยายามทำความรู้จักเขาให้มากที่สุด การหาเสียงที่ทำกันอยู่ในพรรคชาติไทยซึ่งเน้นมาก คือ การปราศรัย อย่างเขตนี้ (เขตเลือกตั้งที่ 2 จังหวัดสุพรรณบุรี) จะไม่เหมือนในกรุงเทพที่เดินเคาะประตูตามบ้านได้ ที่นี่พื้นที่คนจะอยู่ห่าง ๆ กัน บางจุดอาจจะพอทำได้ในการเดินคุยกับชาวบ้าน แต่ว่ามันจะใช้เวลามาก ส่วนใหญ่เราจะไปตามงานต่าง ๆ ที่มีคนชุมนุมกันเยอะ เช่น งานวัด งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่หรืองานอะไรต่าง ๆ หรือไม่เราก็ควรพยายามจัดที่จะมีการปราศรัยโดยการนัดชาวบ้านมา นั่นนี้หมายความว่าเราจะมีทีมงานของเราซึ่งจะคอยนัดชาวบ้านให้ และเราก็ไปพูดให้เขาฟังว่าเรามีความตั้งใจอย่างไร มีนโยบายอะไร เราเป็นผู้แทนฯ แล้วเราจะทำอะไรได้บ้าง การเป็นผู้แทนเป็นอย่างไร ก็พูดได้ว่าหาเสียงในลักษณะนี้” (สัมภาษณ์กัญญา ศิลปอาษา, 13 มกราคม 2542)

ความคิดเห็นของกัญญา ศิลปอาษา มีความสอดคล้องและเสริมต่อจาก ดร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ เกี่ยวกับกลวิธีในการหาเสียงประการแรกคือ ก่อนอื่นสตรีจะลงสมัครรับเลือกตั้งจะต้องพยายามแสดงคุณสมบัติส่วนตัวของคนเพื่อเรียกร้องความสนใจหรือดึงดูดใจประชาชนก่อน และหลังจากนั้นก็พยายามหาหนทางเพื่อที่จะทำความรู้จักกับประชาชนให้ได้มากที่สุด ซึ่งก็เป็นเทคนิคของผู้สมัครฯ แต่ละคนว่าจะใช้วิธีใด ซึ่งพอสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. การใช้ใบปลิวสำหรับปัก (poster) ใบปลิวสำหรับอ่าน (brochure) แผ่นป้าย และบัตรเล็ก หรือ บัตรอำเบอร์
2. การใช้สื่อมวลชน อาจจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์
3. การปราศรัย
4. การเดินเคาะประตูบ้าน
5. การจัดตั้งห้วคະແນ

สำหรับเทคนิคในการหาเสียงดังกล่าวนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะเป็นสื่อในการทำ ความรู้จักกับประชาชน และเพื่อที่จะให้ประชาชนเหล่านั้นไปลงคะแนนเสียงให้กับคน เทคนิคใน การหาเสียงรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นมากในการที่จะให้ผู้สมัครฯ ได้รู้จักกับประชาชนผู้ เลือกตั้ง และในทำนองกลับกันประชาชนก็ได้มีโอกาสรู้จักกับผู้สมัคร เพื่อที่จะได้พิจารณาเลือก เข้าไปเป็นตัวแทนของตน ดังนั้นการทำความรู้จักกันระหว่างผู้สมัครฯ กับประชาชนจึงเป็นสิ่ง จำเป็น เพราะจะนำไปสู่การลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรู้จักกันในสังคม ไทยแล้วนับเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะจะนำไปสู่การเกิดความรู้สึกว่า “เป็นพวกพ้องเดียวกัน”

นั่นหมายความว่า เมื่อมีการรู้จักกันแล้วก็จะเกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกพ้องเดียว กัน ซึ่งจะนำไปสู่การสนับสนุนผู้สมัครฯ ที่เป็นพวกของคนให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ซึ่งปรากฏการณ์นี้ได้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางสังคมไทย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ (patron - client relation) ระหว่างผู้สมัครฯ กับกลุ่มผู้สนับสนุน ซึ่งจะได้อ้างถึงรายละเอียด ในโอกาสต่อไป โดยกลุ่มผู้สนับสนุนนี้จะพยายามรณรงค์หาเสียงช่วยเหลือผู้สมัคร โดยมีจุด มุ่งหมายเพื่อให้ผู้สมัครฯ ที่ตนสนับสนุนได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง อย่างกรณีของ กัญจน- ศิลปอาชา ซึ่งมีทีมงานอันอาจได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู กลุ่มแม่บ้านต่าง ๆ เป็นต้น จะคอย นัดหมายในการพบปะปราศรัยกับประชาชนเพื่อชี้แจงถึงเหตุผลการลงสมัครรับเลือกตั้ง ตลอดจน ได้ชี้แจงนโยบายและหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของประชาชนภายหลังจากที่ได้รับเลือก ให้เป็นตัวแทนของประชาชน

การที่ผู้สมัครฯ สามารถทำความรู้จักกับประชาชนและสามารถดึงให้มาเป็นผู้ สนับสนุนคนเช่นนี้ ย่อมเป็นหลักประกันเกี่ยวกับคะแนนเสียงที่จะสนับสนุนคนเป็นอย่างดี ฉะนั้นกลวิธีในการหาเสียงโดยใช้กลุ่มผู้สนับสนุน หรือห้วคະແນนั้นเป็นกลวิธีที่ผู้สมัครฯ นิยมใช้กันมากเนื่องจากสามารถที่จะ ได้คะแนนเป็นกอบเป็นกำ คะแนนเสียงแบบนี้สามารถเรียก

อีกอย่างหนึ่งว่าเป็น “คะแนนเสียงจัดตั้ง” ดังนั้นจึงเกิดคำถามที่น่าสนใจว่าคะแนนแบบนี้มีที่มา หรือมีวิธีการในการจัดตั้งฐานคะแนนเสียงดังกล่าวอย่างไร ซึ่งในประเด็นนี้ศิริวรรณ ปราศจากศัตรู สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดแพร่ ได้อธิบายให้ทราบดังนี้

“ของเรามีครอบครัวเป็นหลัก ครอบครัวเรามีพื้นฐานในการหาเสียงโดยใช้หัวคะแนนในหมู่บ้าน แล้วเราก็ทำแคมเปญ แต่เมื่อก่อนใช้คนเก่าแก่ของเรา ตอนหลังอายุมากขึ้น เราก็เลือกใช้วิธีระบบผัง คือเป็นการใช้วิชาการเข้าไปแทรกในการหาเสียง โดยตั้งเลขที่หมู่บ้านนี้คนไหนที่จะรับไป การรับผิดชอบทำผังหมู่บ้านนั้นแต่ละกลุ่ม ๆ ละห้าหลังจะชักจูงคนไปลงคะแนนอย่างไร รวมทั้งหมดในหมู่บ้านจะใช้บุคลากรกี่คน ถ้าเราอ่อนเราต้องตั้งดี แต่ถ้าเราแข็งก็อาจตั้งคนเดียว คือ ความผูกพันของแต่ละหมู่บ้านมันต่างกัน บางอันเป็นของกลุ่มเราต้องเจาะให้ลึก “แบ่งให้ถี่” แต่ถ้าอันไหนที่เราสบายแล้วก็ใช้คนรับผิดชอบน้อยลง” (สัมภาษณ์ศิริวรรณ ปราศจากศัตรู, 19 มกราคม 2542)

นอกเหนือจากการใช้ครอบครัวเป็นหลักในการเข้าไปจัดตั้งฐานคะแนนเสียง เหมือนกับกรณีของ ศิริวรรณ ปราศจากศัตรู แล้วผู้สมัครท่านอื่น ๆ รวมถึงพรรคที่สังกัดอาจจะ มีวิธีการในการจัดตั้งฐานคะแนนเสียงแตกต่างกันไป เช่น การจัดตั้งเป็นองค์กร เป็นชมรมต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น แม้ว่าวิธีการจะแตกต่างกันไป แต่โดยหลักการแล้ว ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือมุ่งหวังให้ผู้สมัครฯ ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง

แต่ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับกลวิธีหาเสียงโดยการจัดตั้งฐานคะแนนเสียงนั้นได้ สะท้อนลักษณะของความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ (patron - client relation) ระหว่างผู้สมัครฯ ฝ่ายหนึ่งกับผู้สนับสนุนอีกฝ่ายหนึ่ง โดยผู้สมัครฯ ซึ่งมีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจพร้อมกว่า จะอยู่ในฐานะ “ผู้ให้” จะคอยช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้แก่ กลุ่มพ่อค้า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู พระ เป็นต้น ซึ่งบุคคลดังกล่าวนี้จะมีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำกว่าผู้สมัครฯ และอยู่ในฐานะ “ผู้รับ” นั่นหมายความว่าภายหลังจากที่คนได้ช่วยเหลือผู้สมัครฯ กระทั่งได้รับการเลือกตั้งแล้วก็อาจจะขอความช่วยเหลือจาก ส.ส. ที่ตนสนับสนุนบ้างในเรื่องต่าง ๆ แต่สำหรับบางคนอาจจะไม่ต้องการผลตอบแทนที่เป็นวัตถุ แต่อาจมีความต้องการชื่อเสียงในฐานะผู้สนับสนุนหรือหัวคะแนนของ ส.ส. หรือบางครั้งเมื่อ ส.ส. ที่ตนสนับสนุนนั้นอาจได้เป็นรัฐมนตรี

ซึ่งความต้องการเช่นนี้เป็นความต้องการด้านจิตใจ อันได้แก่ความภูมิใจที่ได้เป็น “คนของ ศ.ส. หรือ รัฐมนตรี”

ดังนั้นผู้สมัครฯ ก็ต้องสามารถที่จะต้องตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ให้แก่กลุ่มผู้สนับสนุนให้ได้ มิเช่นนั้นกลุ่มผู้สนับสนุนจะตึงใจไปและจะหันไปให้ความสนับสนุนแก่ผู้สมัครฯ คนอื่นซึ่งมีฐานะพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือได้มากกว่า จากการที่การเมืองไทยได้สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งกับกลุ่มผู้สนับสนุนเช่นนี้ จึงอาจกล่าวถึงลักษณะการเมืองไทยได้ว่าเป็น “การเมืองแบบระบบอุปถัมภ์ (patron client system) ซึ่งหมายความว่า เป็นการเมืองในระบบที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันในระหว่างกลุ่มเพื่อนพ้องของคนเท่านั้น แต่ถ้าหากไม่ใช่กลุ่มของคนแล้วจะไม่ได้รับการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลและแบ่งปันในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นใด ๆ เลย

2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการพิจารณาเลือกตั้งของประชาชน

การที่จะทราบว่าประชาชนใช้หลักเกณฑ์อะไรในการพิจารณาเลือกผู้สมัครเพื่อที่จะเป็นตัวแทนของคนในการทำหน้าที่ด้านการเมืองการปกครอง เราจะต้องวัดทัศนคตินี้จากประชาชนโดยตรง แต่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมิได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาว่าจะต้องวัด (measurement) จากประชาชนโดยตรง หากแต่ผู้วิจัยได้วัดเหตุผลในการลงคะแนนเลือกตั้งของประชาชนจากประชากรในการวิจัย คือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีโดยการกำหนดคำถามให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีทุกคนตอบ ซึ่งผู้วิจัยยอมรับว่าอาจจะเกิดข้อผิดพลาด (fallacy) ขึ้นได้ เนื่องจากเป็นการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวเองและอาจนำไปสู่ความลำเอียง (bias) ในการตอบ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ตรวจสอบความถูกต้องในการค้นหาปัจจัยสำคัญที่ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีทั้งหมด 22 คน แต่ปรากฏว่าได้รับความร่วมมือในการให้เข้าสัมภาษณ์เพียง 14 คน ดังนั้นจึงได้กำหนดขอบเขตจำนวนประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จาก ศ.ส. สตรี 14 คน การสัมภาษณ์มีจุดมุ่งหมายในการค้นหานิยามปฏิบัติการทั่วไป (operation definition) ของปัจจัยที่มีผลต่อชัยชนะในการเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี ซึ่งสามารถสรุปได้ 5 ประการ

ดังนี้ 1) คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2) การช่วยเหลือแก่ท้องถิ่นและประชาชนในเขตเลือกตั้ง 3) นโยบายและชื่อเสียงของพรรคการเมือง 4) อิทธิพลบารมีของบิดามารดาและญาติ 5) อิทธิพลบารมีของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำของพรรค จากนั้นก็เป็นการนำปัจจัยทั้ง 5 ประการดังกล่าวให้ประชากรในการวิจัยทั้ง 14 คน พิจารณาให้คะแนนตามลำดับความสำคัญ โดย ศ.ศ.ศตรีแต่ละท่านจะเป็นผู้พิจารณาว่า สำหรับกรณีของตนเองแล้ว ปัจจัยทั้ง 5 ประการดังกล่าวข้างต้น มีปัจจัยใดบ้างที่สำคัญที่สุดจนถึงปัจจัยที่สำคัญน้อยที่สุดหรือไม่มีความสำคัญสำหรับตนเองเลย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งลำดับความถี่ของการให้คะแนนดังนี้

- 0 - 2 หมายถึง มีความสำคัญน้อยที่สุด
- 3 - 4 หมายถึง มีความสำคัญน้อย
- 5 - 6 หมายถึง มีความสำคัญปานกลาง
- 7 - 8 หมายถึง มีความสำคัญมาก
- 9 - 10 หมายถึง มีความสำคัญมากที่สุด

หลังจากที่ ศ.ศ.ศตรีได้พิจารณาให้คะแนนตามลำดับความสำคัญของปัจจัยในแต่ละตัวเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยก็จะนำเอาคะแนนที่ได้ทั้งหมดมาแจกแจงผลแบบร้อยละ ดังปรากฏผลของการวิจัยดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อชัยชนะในการเลือกตั้งของ ศ.ส.สตรี

ลำดับที่	ชื่อ	ปัจจัยที่1	ปัจจัยที่2	ปัจจัยที่3	ปัจจัยที่4	ปัจจัยที่5	
1.	คร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ	5	8	10	0	10	
2.	รัตนา จงสุทธนามณี	10	8	5	10	5	
3.	คมคาย พลบุตร	10	5	3	8	5	
4.	กัญจนา ศิลปอาชา	9	9	8	10	10	
5.	ปวีณา หงสกุล	8	8	10	8	8	
6.	ศิริวรรณ ปราศจากศัตรู	10	10	3	10	3	
7.	ลดาวัลลิ์ วงศ์ศรีวงศ์	10	6	8	0	0	
8.	วรศุติ เชาวศิริกุล	5	8	9	0	5	
9.	อัญชลี เทพบุตร	10	9	9	9	8	
10.	ทูนสุข โลหะโชติ	9	10	5	8	5	
11.	ชรินทร์ พุทธปวน	10	9	0	7	5	
12.	มยุรา อูรเคนทร์	8	6	5	8	6	
13.	รัตนา อนันต์นาคินทร์	9	5	9	0	5	
14.	มุกดา พงษ์สมบัติ	10	9	4	8	7	
	รวม	123	110	88	86	82	รวม 489

- คำอธิบาย** ปัจจัยที่ 1 คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัคร ศ.ส.สตรี (อายุ,การศึกษา, อาชีพ,สถานภาพทางสังคม และเศรษฐกิจ, ภูมิถิ่นนา, ศาสนา)
- ปัจจัยที่ 2 การให้ความช่วยเหลือแก่ท้องถิ่นและประชาชนในเขตเลือกตั้ง (เงิน, วัสดุอุปกรณ์, การช่วยเหลือติดต่อประสานงาน, ใกล้เคียงข้อพิพาท, การฝากคนเข้าทำงาน, การไปร่วมงานบุญ)
- ปัจจัยที่ 3 นโยบายและชื่อเสียงของพรรคการเมือง (อายุการตั้งพรรค, การจัดโครงสร้างพรรค, บุคลากรของพรรค, คุณภาพของพรรค, นโยบายต่าง ๆ ของพรรค, ผลงานด้านต่าง ๆ ของพรรค)
- ปัจจัยที่ 4 อิทธิพลบารมีของบิดามารดาหรือญาติพี่น้อง(ความศรัทธา นิยมยกย่องในตัวบิดามารดาญาติพี่น้อง,ความผูกพันใกล้ชิดและมีความผูกพันกัน,การให้เกียรติและความเกรงใจในสังคม)
- ปัจจัยที่ 5 อิทธิพลบารมีของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรค (ความศรัทธา นิยมยกย่องในตัวหัวหน้าพรรค,ความผูกพันใกล้ชิดและความมีความผูกพันกัน,การให้เกียรติ ให้ความเกรงใจในสังคม)

ตารางที่ 3 แสดงลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อชัยชนะในการเลือกตั้งของ ส.ส. สตรี

ลำดับความสำคัญ	ปัจจัยสำคัญ	คะแนน	ร้อยละ
1	คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครฯ สตรี	123	25.15
2	การให้ความช่วยเหลือท้องถิ่นและประชาชนในเขตเลือกตั้ง	110	22.49
3	นโยบายและชื่อเสียงของพรรคการเมือง	88	17.99
4	อิทธิพล บารมีของบิดา มารดา พี่และญาติ	86	17.58
5	อิทธิพล บารมีของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรค	82	16.76
	รวม	489	100

หมายเหตุ คำอธิบายและความหมายของปัจจัยสำคัญทั้ง 5 ประการ ดังกล่าวข้างต้น สรุปจากการสัมภาษณ์ลลิตา ฤกษ์ตำราญ (7 พ.ย 41) , รัตนา จงสุทธานามณี, (13 ม.ค. 42), कमคาย พลบุตร (13 ม.ค. 42), กัญจนมา ศิลปอาษา (13 ม.ค.42), ปวีณา หงสกุล (31 ต.ค. 41) , ศิริวรรณ ปราศจากศัตรู (19 ต.ค. 41) , ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ (14 ม.ค. 42) , วรศุทธิ เชาวศิริกุล (19 ต.ค. 41) , อัญชลี เทพบุตร (13 ม.ค.42), พูนสุข โลหะโชติ (14 ม.ค. 42) , ชรินทร์น พุทธปวง (16 พ.ย. 41), มยุรา - อรุณเฑียร (14 ม.ค. 42) ,รัตนา อนันต์นาคินทร์ (14 ม.ค.42) และมุกดา พงษ์สมบัติ (14 ม.ค.42)

จากข้อมูลที่ปรากฏข้างต้นสามารถสรุปได้ดังนี้

ร้อยละ 25.15 เห็นว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ ส.ส.สตรีได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งมากที่สุดคือ คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครฯ อันได้แก่พื้นฐานทางการศึกษา ทักษะ ทักษะ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น ซึ่งคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครฯ นี้ นับเป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลที่จะนำไปสู่การให้ประชาชนได้รู้จักและเกิดความประทับใจ และเมื่อมีโอกาสได้รู้จักหรือใกล้ชิดกันก็จะทำให้เกิดความสนิทสนมและไว้วางใจกัน นำไปสู่การตัดสินใจที่จะเลือกผู้สมัครฯ คนดังกล่าวในที่สุด

ร้อยละ 22.49 มีความคิดเห็นว่าการที่ผู้สมัครฯและครอบครัวรวมทั้งญาติต่าง ๆ ให้การช่วยเหลือแก่ท้องถิ่นและประชาชนในเขตเลือกตั้ง ทั้งในรูปของเงิน วัสดุสิ่งของ และอื่น ๆ ในการพัฒนาความเจริญให้แก่ท้องถิ่น มีส่วนสำคัญที่จะทำให้ ส.ส.สตรี ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง การที่ประเด็นนี้มีความสำคัญต่อการเลือกตั้งของสังคมไทย เพราะว่าประชาชนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบทที่ยากจนและประสบปัญหาความเดือดร้อนในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพเป็นจำนวนมาก อันเป็นผลมาจากความล้มเหลวของการพัฒนาประเทศของรัฐบาลหลาย ๆ ชุดที่ผ่านมา ดังนั้น เมื่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศประสบกับปัญหาดังกล่าว และไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการอย่างที่ควรจะเป็น ครั้นเมื่อผู้สมัครฯและผู้สนับสนุนได้เสนอที่จะให้ความช่วยเหลือจึงจำเป็นต้องที่ประชาชนจะต้องรับ และเมื่อนั้นก็เกิดความรู้สึกเป็นบุญคุณต่อกัน จึงนำไปสู่การให้คะแนนเสียงสนับสนุนแก่ผู้สมัครฯ โดยคาดหวังต่อไปว่า ส.ส.ที่ตนเลือกเข้าไปนั้นจะกลับมาช่วยพัฒนาท้องถิ่น และช่วยเหลือตนเองอีกครั้ง

ร้อยละ 17.99 มีความเห็นว่า นโยบายและชื่อเสียงของพรรคมีอิทธิพลต่อชัยชนะในการเลือกตั้งเป็นลำดับต่อมา ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นในท้องถิ่นที่ประชาชนมีการศึกษา และมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง เช่น ในเมืองหลวง ดังจะเห็นได้จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานครทั้ง 3 ท่าน ได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นนี้ตรงกันหมด หรือไม่ก็เกิดขึ้นในพื้นที่บางจังหวัดทางภาคใต้ ที่ประชาชนมีความนิยมในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยการเลือกเป็นพรรคซึ่งได้มีการสร้างฐานของพรรคการเมืองไว้อย่างเป็นระบบและยาวนาน ดังคำสัมภาษณ์ของอัญชติ เทพบุตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดภูเก็ต ดังนี้

“ที่ภาคใต้ประชาชนค่อนข้างที่จะให้ความสำคัญกับพรรคการเมืองมาก สำหรับพรรคประชาธิปัตย์ได้วางรากฐานไว้เป็นเวลานานมากแล้ว จนประชาชนรู้สึกผูกพัน และรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตทางการเมืองที่เกี่ยวกับเขา ประชาชนได้ให้ความไว้วางใจในพรรคตลอดมา และพรรคเองก็มีกระบวนการในการเลือกสรรผู้สมัครอย่างเป็นระบบ จึงทำให้พรรคประชาธิปัตย์สามารถครองใจคนได้เกือบจะทั้งหมด ไม่ใช่เฉพาะที่ภาคใต้เท่านั้น หลายจังหวัดที่พรรคได้รับชัยชนะซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบายและชื่อเสียงของพรรค แต่ในส่วนของผู้สมัครแต่ละท่านเองก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อน แตกต่างกันไป” (สัมภาษณ์ อัญชติ เทพบุตร , 13 มกราคม 2542)

คำสัมภาษณ์ของอัญชลี เทพบุตร ดังกล่าวข้างต้นนั้นสามารถค้นพบความจริงอย่างหนึ่งสำหรับในท้องถิ่นที่ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมือง และได้มีการปูพื้นฐานเรื่องระบบพรรคเป็นอย่างดีแล้ว ประชาชนจะให้ความสำคัญต่อนโยบายและชื่อเสียงของพรรคมากในการพิจารณาตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่อย่างไรก็ดีก็ควรจะมีการพิจารณาถึงตัวแปรอื่น ๆ ด้วย เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ ความสำคัญของตัวบุคคล เป็นต้น

สำหรับปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้สมัครฯ ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งประการต่อมา คือ อิทธิพล บารมี ของบิดา มารดา พี่น้องและญาติของผู้สมัครฯ และอิทธิพล บารมีของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรค ซึ่งได้รับคะแนนร้อยละ 17.58 และ 16.76 โดยมีลำดับความสำคัญอยู่ในอันดับที่ 4 และ 5 ตามลำดับ ซึ่งทำให้พอที่จะทราบความจริงได้ว่า อิทธิพล บารมีของบิดา มารดา พี่น้องหรือญาติของผู้สมัครฯ นั้น อาจมีอิทธิพลต่อการที่ประชาชนจะตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกผู้สมัครฯ คนนั้นอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างของภูมิหลังของผู้สมัครแต่ละคนว่ามีบิดา มารดา หรือญาติพี่น้อง เกี่ยวข้องกับแวดวงการเมืองหรือเป็นตลอดจนเคยเป็นนักการเมืองหรือไม่ หากมีนั้นย่อมหมายความว่า บิดา มารดา หรือญาติพี่น้องของผู้สมัครต้องมีบุญคุณ หรือไม่ก็เป็นบุคคลที่ประชาชนนับถือและให้ความเกรงใจ ซึ่งในประเด็นนี้ตรงกับอิทธิพล บารมีของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำพรรค ถ้าหากว่าประชาชนมีความศรัทธาและยอมรับนับถือ ก็อาจนำไปสู่การตัดสินใจเลือกผู้สมัครฯ ที่สังกัดพรรคฯ นั้นด้วย

จากการนำเสนอข้อมูลดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยได้ทราบความจริงบางอย่างเกี่ยวกับการเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการเลือกตั้ง กล่าวคือ เมื่อพิจารณาจากปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง จะเห็นได้ว่าในการเลือกตั้งของไทยนั้น คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครฯ จะมีความสำคัญเป็นลำดับแรก และประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งจะพิจารณาและให้ความสำคัญต่อประเด็นนี้เป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะประชาชนมีความคาดหวังต่อผู้ที่จะมาเป็นผู้แทนฯ ของเขา ดังนั้นประชาชนจึงมีการเปรียบเทียบคุณสมบัติของผู้สมัครฯ แต่ละคนเพื่อพิจารณาว่าใครมีความเหมาะสมมากที่สุดในการที่จะมาเป็นตัวแทนเพื่อที่จะมาเป็นปากเป็นเสียงเรียกร้องและตอบสนองความต้องการของเขาได้ดีที่สุด การพิจารณาเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สมัครจะพิจารณาใน 2 ลักษณะ คือ 1.ความรู้ความสามารถในการเป็นตัวแทน และ 2 ด้านจิตใจ คุณสมบัติของผู้สมัครฯ ประการหลังนี้สำคัญมาก เพราะเกี่ยวข้องกับเรื่องความน่าเชื่อถือ (trust) และความไว้วางใจ (confidence) ซึ่งความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจนั้นจะเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้สมัครฯ และประชาชนมีการรู้จักใกล้ชิดสนิทสนมกระทั่งเกิดความรู้สึก “ความ

เกิดขึ้นต่อเมื่อผู้สมัครฯ และประชาชนมีการรู้จักใกล้ชิดสนิทสนมกระทั่งเกิดความรู้สึก “ความเป็นพวกพ้องเดียวกัน” และความเป็นพวกพ้องเดียวกันนี้จะขึ้นอยู่กับคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครฯ แต่ละคนว่าจะสามารถสร้างความน่าเชื่อถือ (trust) และความไว้วางใจ (confidence) ต่อประชาชนได้มากน้อยเพียงใด และเมื่อประชาชนเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจหรือเกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกพ้องเดียวกันแล้ว ก็จะนำไปสู่การตัดสินใจลงคะแนนเสียงสนับสนุนเพื่อให้ผู้สมัครฯ คนนั้นได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครฯ กับประชาชนดังกล่าวนี้ได้สะท้อนความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ของสังคมไทย (patron – client relation) โดยผู้สมัครฯ ในฐานะผู้อุปถัมภ์ (patron) ฝ่ายหนึ่ง กับประชาชนซึ่งเป็นผู้รับการอุปถัมภ์ (client) อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์นี้จะต้องมีความต่อเนื่องตลอดเวลาทั้งก่อนหน้าการเลือกตั้งและภายหลังการเลือกตั้ง ทั้งนี้เพราะว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากความรู้สึกสนิทสนม ซึ่งจะต้องมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดเวลา

ประเด็นที่ควรพิจารณาประการต่อมาสำหรับการเลือกตั้งของไทยก็คือการให้ความช่วยเหลือแก่ท้องถิ่นและประชาชนของผู้สมัครฯ ซึ่งมีอิทธิพลมากต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งของประชาชน โดยสามารถสังเกตได้จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าการให้ความช่วยเหลือแก่ท้องถิ่นและประชาชนดังกล่าวมีความสำคัญลำดับที่ 2 รองลงมาจากคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครฯ คำถามที่น่าสนใจก็คือ ทำไมการช่วยเหลือท้องถิ่นและประชาชนจึงมีอิทธิพลต่อการเลือกตั้งของไทย คำถามดังกล่าวสามารถตอบได้ไม่ยากนักถ้าหากมีความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานของสังคมไทย เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพ ปัญหาการขาดแคลนระบบสาธารณูปโภค เช่น แหล่งน้ำ ถนน ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น ปัญหาต่าง ๆ ที่ประชาชนกำลังประสบอยู่รัฐไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้อย่างทันท่วงทีหรือครอบคลุมได้ทั้งหมด ผู้สมัครฯ จึงได้แสดงเจตจำนงเสนอความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนดังกล่าวให้แก่ประชาชนและท้องถิ่น ซึ่งสามารถจำแนกลักษณะการให้ความช่วยเหลือ ดังนี้คือ 1. เงิน 2. วัสดุสิ่งของ อุปกรณ์ต่าง ๆ และ 3. การอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ เช่น การฝากคนเข้าทำงาน ฝากเข้าโรงเรียน เป็นต้น การให้เงินช่วยเหลือแก่ท้องถิ่นและประชาชนจะมีความสำคัญมากในการเลือกตั้งของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้สมัครฯ และประชาชนมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวจะยังมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น

ข้อสังเกตที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือแม้ว่าประเทศไทยจะมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยมานานแล้วก็ตาม แต่พรรคการเมืองยังไม่สามารถเป็นสถาบันหลักทางการเมืองสำหรับประชาชนได้ สังเกตได้จากข้อมูลที่ปรากฏข้างต้น จะพบว่าในการเลือกตั้งนั้นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศจะนิยมเลือกตัวบุคคลมากกว่าค่านึงถึงนโยบายของพรรคการเมือง แม้ว่าจะมีอยู่ในบางพื้นที่ เช่น เมืองหลวงหรือหัวเมืองใหญ่ ๆ ที่ประชาชนมีการศึกษาและมีความตื่นตัวในทางการเมืองสูง ลักษณะดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าความรู้และความสำนึกในทางการเมืองของประชาชนยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ และควรที่จะได้มีการพัฒนาให้ความรู้ทางการเมืองให้แก่ประชาชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น

2.3 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคและปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี

ในบทที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไปบ้างแล้ว ซึ่งเป็นการกล่าวถึงปัญหาและอุปสรรครวมทั้งปัจจัยในการสนับสนุนหรือส่งเสริมการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี โดยการอาศัยแนวความคิดทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ รวมทั้งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการพิสูจน์ว่าแนวความคิดทฤษฎีที่นำมาใช้อธิบายเรื่องนี้มีความถูกต้อง และสามารถนำมาใช้กับสังคมการเมืองไทยได้หรือไม่นั้น จำเป็นที่ต้องพิสูจน์ตรวจสอบด้วยข้อเท็จจริงที่ปรากฏในการศึกษาวิจัย ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การหาข้อสรุปทั่วไป (generalization) เกี่ยวกับการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีไทย

2.3.1 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งที่จะค้นหาปัจจัยกำหนดในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือปัจจัยที่สนับสนุน ส่งเสริมการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของ ส.ส.สตรี แต่การที่จะทราบถึงปัจจัยดังกล่าวนี้ผู้วิจัยขอกล่าวถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของ ส.ส.สตรีก่อน ทั้งนี้เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และครบถ้วนในการประกอบการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ อีกทั้งเพื่อที่จะให้เป็นข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยในโอกาสต่อ ๆ ไปด้วย ซึ่งจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ส.ส. สตรี เกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมือง พบว่า ส.ส.สตรีแต่ละท่านได้แสดงความคิดเห็นที่น่าสนใจไว้ดังนี้

“ประการแรกการยอมรับสตรียังมีน้อย และมองว่าบทบาททางการเมืองนั้น ประชาชนเขาจะมองว่าผู้ชายจะเป็นนักการเมือง ต่อสู้เพื่อบ้านเมืองได้ดีกว่า หากย้อนดูประวัติศาสตร์การเมืองไทยโดยตลอด จะเห็นว่ามีผู้หญิงได้รับเลือกตั้งเข้ามา แต่ว่าจะไม่เด่น บทบาทไม่เหมือนผู้ชายเพราะไม่สามารถแสดงบทบาทในลักษณะแข็งกร้าวได้ แต่ในระยะหลัง ๆ ตั้งแต่ปี 16 สตรีเริ่มมีบทบาทในทางการเมืองเด่นชัดและเป็นที่ยอมรับของคนมากขึ้น เพราะฉะนั้นอุปสรรคอันหนึ่งคือค่านิยม เว้นแต่ว่าสตรีคนนั้นจะแสดงความสามารถเด่นชัดกระทั่งคนยอมรับ ก็จะไม่มียุทธศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องนี้ ประการที่สองการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างสตรีกับบุรุษจะเห็นว่าผู้ชายทำได้ทุกรูปแบบแต่ผู้หญิงไม่สามารถทำได้ทั้งหมด เช่น การไปอยู่ตึก ๆ ดิน ๆ กินเหล้าสนุกสนานเสกทำไม่ได้ ผู้หญิงก็คือผู้หญิง ภาพความเป็นสตรีของไทยหรือต่างประเทศก็เหมือนกัน เราทำในส่วนนี้ไม่ได้ อันนี้เป็นอุปสรรคอันหนึ่งในเรื่องการณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง นอกจากนี้ปัญหาเรื่องความปลอดภัย ผู้หญิงอาจต้องมีคนติดตามเมื่อต้องเข้าไปในท้องที่ที่ไม่ปลอดภัย ในขณะที่ผู้ชายอาจจะขับรถไปคนเดียว และไปนั่งสนทนาปราศรัยกับใครก็ได้” (สัมภาษณ์ คร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ , 7 พฤศจิกายน 2541)

จากข้อคิดเห็นของ คร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ พบอุปสรรคในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีมี 2 ประการคือ

- 1) การยอมรับสตรียังมีน้อย อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมค่านิยมของสังคม
- 2) ข้อจำกัดของความเป็นผู้หญิง ซึ่งทำให้ไม่สามารถกระทำการต่อสู้ในทางการเมืองได้ในทุกรูปแบบเหมือนผู้ชาย

เกี่ยวกับประเด็นเดียวกันนี้ มุกดา พงษ์สมบัติ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่นได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

“ที่ที่คัดติงใจลงเล่นการเมืองระดับประเทศ มีสาเหตุและมีแรงจูงใจที่สำคัญจากความต้องการการยอมรับจากประชาชน ว่าพี่เองถึงแม้จะเป็นผู้หญิงแต่เราก็มีความสามารถ ซึ่งประเด็นที่ต้องการการยอมรับนี้ทำให้พี่ไม่ลังเลเลยที่จะลงสมัคร

ศ.ศ. เพราะพี่เองต้องต่อสู้ด้วยตัวเองมาตลอด เริ่มตั้งแต่เป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน พัฒนาสตรีอำเภอ กรรมการสุขาภิบาล สมาชิกสภาจังหวัด จนกระทั่งเป็น ศ.ศ. ในปัจจุบัน” (สัมภาษณ์ มุกดา พงษ์สมบัติ, 14 มกราคม 2542)

จากข้อคิดเห็นของมุกดา พงษ์สมบัติ พบว่าสอดคล้องกับความเห็นของ คร.ลลิตา ฤกษ์สำราญ ในประเด็นที่ว่า การยอมรับในตัวของสตรีจากประชาชนทั่วไปยังมีไม่มากเท่ากับการยอมรับในตัวของบุรุษ ดังนั้นเธอจึงพยายามต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับในความสามารถของเธอ ซึ่งได้กลายมาเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้เธอประสบความสำเร็จได้มาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจนถึงทุกวันนี้

คำอธิบายดังกล่าวข้างต้นเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก โดยเฉพาะในประเด็นการยอมรับในตัวของสตรียังมีน้อย แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยปัจจุบันยังไม่ยอมรับในความรู้ ความสามารถของสตรีในการบริหารบ้านเมือง สาเหตุการไม่ยอมรับดังกล่าวเกิดจากวัฒนธรรมและค่านิยมทางสังคมแบบดั้งเดิมที่ได้ยึดถือกันมาเป็นเวลายาวนาน เหมือนเป็นกำแพงสูงที่คอยปิดกั้นไม่ให้สตรีได้แสดงบทบาทของตนเองต่อสังคม ดังนั้น จึงมีสตรีอยู่ไม่น้อยที่คิดว่าตนเองมีความรู้ ความสามารถ มีศักยภาพที่จะแสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แก่สังคม จึงนำไปสู่การพยายามเอาชนะอุปสรรคดังกล่าว และนำไปสู่การยอมรับในตัวของสตรีในที่สุด

รัตนา จงสุทธานามณี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงราย ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้อง และเสริมต่อในประเด็นเรื่องการไม่ยอมรับในความสามารถของสตรีและเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีดังนี้

“อิทธิพลของวัฒนธรรมและทัศนคติ “ผู้หญิงต้องอยู่บ้าน ผู้ชายต้องเลี้ยงดู” สังคมมันเปลี่ยนไป ผู้ชายทำงานคนเดียวไม่พอ ผู้หญิงต้องออกมาช่วยทำด้วย เขายอมรับบทบาทให้ผู้หญิงทำงานนอกบ้านได้ ไปทำไร่นานา ซึ่งมีความลำบากเท่าๆ กับผู้ชาย แต่บทบาทงานในบ้านผู้ชายยังไม่ยอมรับว่าจะต้องช่วยด้วยและผู้หญิงเองก็ยังไม่รู้เสียว่ามันเป็นเรื่องของผู้หญิง เพราะฉะนั้นผู้หญิงเมื่อต้องทำงานทั้งภายในและภายนอกบ้าน จึงทำให้ไม่มีเวลาที่จะคิดอะไร ทางเหนือผู้หญิงต้องทำไร่นานา จับจอบจับเสียมเหมือนผู้ชาย คอนบ่ายก็มีอาชีพเสริมอีก นอกเหนือจากต้องเลี้ยงลูก ทำอาหาร ขณะที่ผู้ชายไปเที่ยวไปกินเหล้าและผู้หญิงเองก็

ยอมรับสภาพนั้น ขณะที่ผู้ชายก็คิดว่าเป็นงานที่ผู้หญิงต้องทำ จะเห็นได้ว่าผู้หญิงต้องทำงานหนักเท่ากับผู้ชาย ผู้หญิงจะเอาเวลาที่ไหนไปคิดอะไรที่สร้างสรรค์กว่านี้และอีกประการหนึ่งผู้หญิงเองก็มีความรู้สึกว่าจะไปทำอะไรมากมาย อย่างที่สมมุติว่าถ้าไม่ได้เรียนหนังสือ ก็จะไม่มีโอกาสขึ้นมาอยู่ระดับนี้ ซึ่งใครก็สามารถทำได้ถ้าหากมีโอกาส” (สัมภาษณ์รัตนา จงสุทธานามณี , 13 มกราคม 2542)

คำอธิบายของ รัตนา จงสุทธานามณี เกี่ยวกับสาเหตุการไม่ยอมรับในความสามารถของสตรี และเป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ประการแรกคือวัฒนธรรม ทศนคติ ค่านิยมของคนไทยและสังคมไทยที่คิดว่า “ผู้หญิงต้องอยู่เหย้าเฝ้าเรือน ผู้ชายเป็นฝ่ายหาเลี้ยงดู” ได้สะท้อนให้เห็นความคาดหวัง (expectation) และการกำหนดบทบาท (role) ของสังคมไทยที่มีต่อบุรุษและสตรี โดยกำหนดให้บทบาทและหน้าที่ภายในบ้านเป็นของสตรี ซึ่งจะต้องทำหน้าที่เลี้ยงดูลูก ดูแลบ้านเรือน ขณะที่บทบาทหน้าที่ภายนอกบ้านเป็นเรื่องของบุรุษ ซึ่งจะต้องทำหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัวไป จนกระทั่งเรื่องการบริหารปกครองบ้านเมือง ภายหลังเมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง ผู้หญิงต้องออกมาช่วยผู้ชายทำงานนอกบ้านเพื่อช่วยเหลือครอบครัว อันเนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงแบกรับภาระงานบ้านเหมือนเดิม จึงทำให้ผู้หญิงไม่มีเวลาที่จะให้ความสนใจในเรื่องอื่นใดอีก ประการที่สองเป็นอุปสรรคอันเกิดจากตัวของสตรีเองที่คิดว่าตนเองไม่มีความสามารถ ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะสตรีไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาน้อย เนื่องจากคนไทยมีค่านิยม “ให้สามีเป็นฝ่ายเลี้ยงดูภรรยา สามีต้องเป็นผู้นำเป็นหัวหน้าครอบครัว” ดังนั้นเมื่อผู้หญิงมีการศึกษาน้อยก็จะส่งผลกระทบต่อประกอบอาชีพตามมา นั่นก็คือเป็นแม่บ้านทำสวน ทำไร่ทำนา เป็นกรรมกร ตามความคิดเห็นของรัตนา จงสุทธานามณี เมื่อการศึกษาน้อยการประกอบอาชีพก็อยู่ในเกณฑ์ต่ำ เพราะฉะนั้นโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของสตรีก็ต่ำ จึงทำให้สตรีขาดความเชื่อมั่นในตัวเองดังกล่าว สำหรับทางแก้ไขเรื่องนี้ตามข้อเสนอของรัตนา จงสุทธานามณี ก็คือการส่งเสริมการศึกษาและให้โอกาสแก่สตรีมากขึ้นเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพของตัวเอง และเมื่อสตรีเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองแล้วก็จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองมากยิ่งขึ้น

เกี่ยวกับประเด็นเรื่องวัฒนธรรม ทศนคติ ค่านิยมทางสังคมและข้อจำกัดอันเกิดจากตัวของสตรีที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมือง ได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีท่านอื่น ๆ ที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน และได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมนอกเหนือจากนี้ กล่าวคือ

ในเรื่องของครอบครัว และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ดังคำสัมภาษณ์ของ วรศุติ เชาว์ศิริกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดมุกดาหาร

“ คำนิยมที่ผู้หญิงเลี้ยงลูก ผู้ชายทำงานยังคงยึดติดอยู่ แม้ปัจจุบันผู้หญิงจะทำงานแต่ก็ยังต้องเลี้ยงดูลูกทำให้ไม่มีเวลา เพราะฉะนั้นโอกาสที่จะเล่นการเมืองของสตรีจึงมีน้อย ต้องดูแลครอบครัวของตัวเองให้ได้ก่อน เว้นแต่ครอบครัวนั้นมีเศรษฐกิจดีพอสมควร งานการเมืองเป็นงานที่ต้องทำร้อยเปอร์เซ็นต์เต็ม อาจจะไม่ค่อยมีเวลาทำงานอื่นเลย เพราะฉะนั้นถ้าเศรษฐกิจไม่ดีแล้วเรามัวแต่ทำงานการเมืองครอบครัวเราอาจจะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจบ้าง และปัญหาอื่นจะเกิดตามมา” (สัมภาษณ์ วรศุติ เชาว์ศิริกุล , 19 ตุลาคม 2541)

คำอธิบายของ วรศุติ เชาว์ศิริกุล ทำให้เราทราบประเด็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี อันได้แก่ความเข้าใจของครอบครัว และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งในความเข้าใจของวรศุติ เชาว์ศิริกุล นั้น ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การสามารถช่วยเหลือตนเองได้และการไม่เป็นหนี้

ลดาวลดี วงศ์ศรีวงศ์ ได้ให้ความเห็นต่อประเด็นที่เป็นข้อจำกัดในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองอันเกี่ยวเนื่องมาจากครอบครัว ดังนี้

“โดยส่วนตัวแล้วครอบครัวก็มีความสำคัญมาก แต่งานการเมืองก็เป็นภาระหน้าที่ที่จะต้องทำ เราจะไม่สามารถทำงานการเมืองได้ดี ถ้าหากว่าครอบครัวไม่สนับสนุน อย่างดิฉันสามีก็สนับสนุน ส่งเสริม และเขาก็เข้าใจในงานของเรา ยิ่งช่วงแรก ๆ ก่อนที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งจะโดนโจมตีมาก ถึงขนาดที่ว่าหาว่ามีอะไรที่ไม่เหมาะสมกันท่าน อานันท์ ปันยารชุน แต่ในที่สุดประชาชนก็เข้าใจว่าข้อกล่าวหาดังกล่าวเป็นเพียงการสร้างข่าวเพื่อทำลายเรา ตรงนี้ดิฉันว่าสำคัญมาก ถ้าครอบครัวหรือสามีไม่เข้าใจก็จะทำงานการเมืองลำบาก (สัมภาษณ์ ลดาวลดี วงศ์ศรีวงศ์ , 14 มกราคม 2542)

คำอธิบายของลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ ทำให้เราทราบประเด็นเกี่ยวกับอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี อันได้แก่ ความเข้าใจของครอบครัวและสามี ซึ่งในความเห็นของลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ แล้วถือว่าการทำงานการเมืองได้ดีนั้นจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสามี หรือหมายความว่าครอบครัวหรือสามีเองจะต้องเข้าใจลักษณะของงานการเมืองตลอดจนการแสดงบทบาททางการเมือง ซึ่งถ้าหากครอบครัวหรือสามีไม่เข้าใจแล้วก็จะทำงานการเมืองได้ลำบาก ทำให้ไม่เต็มที่ ขณะที่เมื่อกลับมาบ้านก็ต้องเจอปัญหาภายในครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับสาเหตุการไม่ยอมรับในความสามารถของสตรี และเป็นอุปสรรคต่อการเข้ามีส่วนร่วมหรือเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีสามารถสรุปปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีได้ดังนี้ เกิดจากตัวของสตรีเองที่ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง และขาดความตื่นตัวในทางการเมือง ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากการศึกษา อายุ อาชีพ เป็นต้น ดังที่ได้อธิบายในรายละเอียดแล้วข้างต้น อีกประการหนึ่งเกิดจากปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมภายนอกของสตรีอันได้แก่ อิทธิพลของวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม กฎหมาย การเลือกตั้ง เป็นต้น เมื่อพิจารณาจากข้อสรุปของนักวิชาการตะวันตก และของไทยที่นำมาเป็นกรอบในการศึกษาพบว่ามีความสอดคล้องต้องกัน กล่าวคือปัญหาการไม่ยอมรับในความสามารถของสตรี และปัจจัยอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีนั้นเกิดจากตัวของสตรีเองประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมของสตรีดังที่ได้กล่าวไว้แล้วนั่นเอง

2.3.2 ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีไปแล้ว ส่วนที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีซึ่งถือเป็นประเด็นหลักของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เฝ้าสังเกตถึงผลการศึกษา แนวความคิด ทฤษฎีของนักวิชาการทั้งของตะวันตกและของไทยไปบ้างแล้ว ต่อไปนี้จะเป็นผลการศึกษาซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ได้จากการสัมภาษณ์ ส.ส.สตรีแต่ละท่าน ว่าได้แสดงความคิดเห็นอย่างไรต่อประเด็นดังกล่าว

“พื้นฐานของการเป็นนักการเมืองที่ดี ที่สำคัญจะต้องมีความรู้ มีการศึกษา ซึ่งถ้าผู้หญิงมีความรู้ มีการศึกษาดีแล้ว บทบาททางการเมืองก็จะได้รับการยอมรับและ

จะถูกคนอื่นโจมตีน้อย อีกประการหนึ่ง พื้นฐานทางครอบครัวต้องพร้อม ของ
 ดิฉัน ระบบครอบครัวถือว่าสำคัญที่สุด พ่อ แม่ ญาติ พี่น้องมีก็คนเอามาใช้หมด
 นอกจากนี้ฐานะก็มีส่วน ฐานะของผู้สมัครฯ อาจไม่มีส่วนเท่าไร แต่ฐานะของ
 ครอบครัวทั้งหมดที่จะช่วยเรา อย่างดิฉันก็ถือว่าไม่มีตั้งมากมายนัก แต่คุณพ่อ
 ท่านมี ท่านก็ช่วยเหลือให้มา คือทำงานการเมืองอาจจะได้เงินมาให้เราโดย
 ตรง แต่ท่านช่วยเหลือตรงจุดต่าง ๆ เช่น ช่วยเหลือคนนั้น คนนี้ กลายเป็น
 เรื่องบุญคุณ ซึ่งตรงนี้สำคัญมาก สำหรับการเลือกพรรคที่สังกัดดิฉันว่าก็จำเป็น
 สำหรับบางคน บางพื้นที่ อย่างกรุงเทพฯ อาจจำเป็นเพราะเป็นเมืองใหญ่
 คนมีการศึกษาในระดับสูง อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครฯ กับประชาชน
 ในพื้นที่ยังไม่ค่อยมี ไม่ลึกซึ้ง ไม่ผูกพันเท่าไร นโยบายพรรคจึงกลายเป็น
 ส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจ แต่อย่างของดิฉันชาวบ้านจะไม่สนใจว่าสังกัด
 พรรคไหน สนใจแต่ว่าเป็นลูกใคร นามสกุลอย่างไร แต่ก็อย่างที่บอกไปแล้วว่า
 เราเองก็ต้องมีความรู้ มีการศึกษาที่ดี ประกอบกันด้วย จึงจะได้รับการยอมรับ
 อย่างแท้จริงจากชาวบ้าน (สัมภาษณ์กัญญา ศิลปอาชา, 13 มกราคม พ.ศ. 2542)

ความคิดเห็นของ กัญญา ศิลปอาชา พบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับ
 ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีดังนี้ 1. ความรู้ 2. ครอบครัว
 3. ฐานะทางเศรษฐกิจ 4. ความสัมพันธ์กับบุคคลในท้องถิ่น และ 5. การเลือกสังกัดพรรคการเมือง
 เมืองซึ่งในประเด็นหลังสุดนี้ กัญญา ศิลปอาชา กล่าวว่าไม่มีความสำคัญต่อการเข้าสู่บทบาท
 ทางการเมืองของตนเองเท่าใดนัก เพราะประชาชนเขานิยมเลือกตัวบุคคลมิใช่พิจารณาจาก
 พรรคการเมืองที่สังกัด อย่างไรก็ตาม กัญญา ศิลปอาชา กล่าวว่า อาจจะมีจำเป็นเป็นสำหรับ
 จังหวัดอื่น ๆ เช่น กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองที่ประชาชนมีการศึกษาสูง และความรู้ดีผูกพันระหว่าง
 ผู้สมัครกับประชาชนในพื้นที่มีไม่ค่อนมาก คำอธิบายของกัญญา ศิลปอาชา ดังกล่าวข้างต้น
 นำไปสู่ข้อสงสัยว่า ส.ส.สตรีท่านอื่น ๆ มีความคิดเห็นต่อเรื่องนี้อย่างไร

“ คุณสมบัติของตัวผู้หญิงเอง คือ ความรู้ ความสามารถ การศึกษานี้ต้องมีเป็น
 พื้นฐาน แต่ยังไม่พอ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจก็มีส่วน หมายความว่าไม่จำเป็น
 ต้องร่ำรวยมากนัก เพียงแต่ไม่ให้ตัวเองต้องเดือดร้อน ซึ่งจะทำให้เราสามารถช่วย
 เหลือประชาชนได้เต็มที่ ถ้าแต่ละเดือนเรามีเงินใช้จ่ายไม่เพียงพอชาวบ้านมาขอก็
 ไม่ได้จะทำให้เรารู้สึกว่าเราไม่ใช่ที่พึ่งของเขา พื้นฐานของครอบครัวก็สำคัญ พ่อ

ที่เป็นนักธุรกิจ เป็นนักการเมือง นอกจากนี้ความเป็นผู้หญิงก็มีส่วนทำให้เกิด ความเป็นพรรคเป็นพวกคือ กลุ่มผู้หญิงก็จะสนับสนุนเพราะคิดว่าเป็นคือ ตัวแทน ของเขา” (สัมภาษณ์อัญชลี เทพบุตร , 13 มกราคม 2542)

คำอธิบายดังกล่าวข้างต้นของ อัญชลี เทพบุตร เกี่ยวกับปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อ การเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีสามารถสรุปได้ดังนี้ 1) คุณสมบัติพื้นฐานของตัวสตรีเอง อันได้แก่ ความรู้ ความสามารถ 2) ความพร้อมทางเศรษฐกิจ หมายความว่า ถ้าผู้สมัครฯ สตรี มีฐานะพอที่จะช่วยเหลือหรือเป็นที่พึ่งแก่ประชาชนได้ ก็จะนำไปสู่การส่งเสริมสนับสนุนต่อการ เข้าสู่บทบาททางการเมือง 3) พื้นฐานของครอบครัว ในกรณีของ อัญชลี เทพบุตร ซึ่งมีบิดา เป็นนักธุรกิจ และนักการเมืองมาก่อน ดังนั้นเมื่อลงสมัคร ในนามบิดาของบิดา อิทธิพล บารมี ของบิดาจึงมีส่วนสนับสนุนส่งเสริมต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองเป็นอย่างมาก 4) เรื่องของ เพศ เนื่องจากประชากรส่วนหนึ่งเป็นผู้หญิงจึงนำไปสู่ความใกล้ชิดสนิทสนมและเกิดความรู้สึก เป็นพรรคพวกยินดีให้การสนับสนุนต่อผู้ลงสมัครฯ สตรีในการเป็นตัวแทนของเธอ

สำหรับรัตนา จงสุทธานามณี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงรายได้ให้ ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว ดังนี้

“ที่คิดว่าสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ผู้หญิงได้เปรียบผู้ชาย ก็คือ ความอ่อนน้อม สุภาพถ่อมตน ตลอดจนการมีกิริยา มารยาทที่สุภาพ เรียบร้อย ในฐานะที่เป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีเราต้องรู้จักที่จะใช้สิ่งเหล่านี้ให้เป็น ที่เองก่อนที่จะ เล่นการเมืองเคยเป็น ดี.เจ. จัดรายการวิทยุมาก่อน ทำให้รู้ว่าควรใช้คำพูดอย่างไร กับใคร เพื่อให้ผู้ฟังเขาประทับใจในตัวเรา ตอนเราหาเสียง เราก็ต้องพูดจากับ ชาวบ้านให้ดี ทำให้เขาสนใจและอยากที่จะฟังเราพูดในทุก ๆ เรื่อง เมื่อต้องเข้า พบผู้ใหญ่เราก็ต้องใช้กิริยาที่เรียบร้อยพูดจาไพเราะ สุภาพ มีหางเสียงนิคหน้อย เท่านั้นเขาก็จะประทับใจเราไปกว่าครึ่งแล้ว ซึ่งตรงนี้ผู้หญิงได้เปรียบผู้ชาย” (สัมภาษณ์รัตนา จงสุทธานามณี , 13 มกราคม 2542)

คมคาย พลบุตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดจันทบุรี ได้ให้ความเห็นเพิ่ม

เติมดังนี้

“การที่ประชาชนเขาเลือกเรา เราต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานที่ดี ไม่ว่าจะเป็นความรู้ การศึกษา ความสามารถ นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติด้านอื่น ๆ ที่ช่วยเสริมอย่างหนึ่งคือความเป็นผู้หญิง ซึ่งตรงนี้ทำให้เราได้คะแนนเสียงจาก 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ กลุ่มแม่บ้านหรือผู้หญิงทำงาน ซึ่งเขาจะเลือกเราในฐานะที่เป็นผู้หญิงด้วยกัน ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งก็คือกลุ่มผู้ชาย ซึ่งเขามีความประทับใจในตัวเรา อาจจะเป็นเพราะรูปร่าง หน้าตา การพูดจา ยิ่งตอนนั้นยังเป็นโสดอยู่ด้วย คนที่เลือกเราตรงนี้ก็คงมีอยู่บ้าง แต่ไม่เคยสำรวจนะว่ามีเท่าใด อาจจะไม่มากมายแต่คิดว่าก็คงพอบ้าง” (สัมภาษณ์ คมคาย พลบุตร , 13 มกราคม 2542)

จากความคิดเห็นของรัตนา จงสุทธานามณี และคมคาย พลบุตร ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีอีกประการหนึ่ง คือความเป็นผู้หญิงซึ่งมีความสุภาพ อ่อนโยน พูดจาไพเราะ ตลอดจนการมีรูปร่างหน้าตาที่ดึงดูดความสนใจ สิ่งเหล่านี้คือคุณสมบัติพื้นฐานของสตรีที่แตกต่างจากบุรุษ ซึ่งอาจทำให้ผู้สมัครสตรีได้เปรียบผู้สมัครบุรุษในการพบปะ พูดจา หาเสียงกับชาวบ้านหรือเข้าพบ ติดต่อกับผู้ใหญ่

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอดังกล่าวข้างต้น ทำให้สามารถได้ข้อสรุปเกี่ยวกับปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีของไทยดังนี้

1. คุณสมบัติพื้นฐานของสตรี เช่น ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น
2. คุณสมบัติพื้นฐานในความเป็นสตรี เช่น การมีรูปร่าง หน้าตางดงาม การพูดจาสุภาพ ไพเราะ การใช้กริยาที่เรียบร้อยอ่อนหวาน
3. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ อันหมายถึงความสามารถในการให้ความช่วยเหลือ หรือเป็นที่พึ่งให้แก่ประชาชนได้ในระดับที่ตนเองและครอบครัวไม่เดือดร้อน
4. การมีสมาชิกในครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับการเมือง
5. บิคารมารคามิภุมิถำเนาอยู่ในท้องถิ่นนั้น หรือตนเองเป็นคนมีภูมิลำเนานั้น
6. ความเป็นผู้หญิงจะนำไปสู่ความรู้สึกรักการเป็นตัวแทนของเพศเดียวกัน
7. ความสัมพันธ์กับบุคคลสำคัญในท้องถิ่น
8. การเลือกตั้งกักพรรคการเมือง

กล่าวโดยสรุปในบทที่เกี่ยวกับเรื่องสตรีกับการเข้าสู่บทบาททางการเมือง จาก ข้อมูลที่ได้นำเสนอทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณาถึงแรงจูงใจในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีนั้น ปรากฏว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีได้ให้เหตุผล 3 ลักษณะ คือ 1) เพื่อเป็นทายาททางการเมือง ซึ่งเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ทางการเมืองของบิดามารดา หรือญาติพี่น้อง 2) เพื่อต้องการปกป้องผลประโยชน์ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ตลอดจนรักษาสถานภาพทางสังคมของตนเองและครอบครัวหรือของเครือญาติและพวกพ้อง 3) เพื่อต้องการแสดงศักยภาพของตนในด้านการเมืองการปกครองให้เป็นที่ปรากฏ และได้รับการยอมรับจากสังคม และภายหลังเมื่อได้ตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งแล้ว ผู้สมัครสตรีย่อมมุ่งหวังที่จะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง เพื่อที่ตนจะได้เป็นตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ในด้านการเมืองการปกครองต่อไป และเพื่อชัยชนะในการเลือกตั้งดังกล่าว ผู้สมัครสตรีจึงพยายามใช้กลวิธีในการหาเสียงต่าง ๆ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า จุดเริ่มต้นของกลวิธีในการหาเสียงของสตรีที่สมัครรับเลือกตั้งคือ การแสดงคุณสมบัติพื้นฐานส่วนตัวของสตรี และครอบครัว เช่น การศึกษา อาชีพ ฐานะทางสังคม ประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อสังคม เป็นต้น เพื่อดึงดูดให้ประชาชนสนใจก่อนเป็นอันดับแรก หลังจากนั้นก็พยายามทำความรู้จักกับประชาชนให้ได้มากที่สุดโดยการอาศัยเทคนิคต่าง ๆ เช่น การใช้ใบปลิว แผ่นป้าย การปราศรัย การใช้สื่อมวลชน การเดินเคาะประตูบ้าน การจัดตั้งฐานคะแนนเสียง เป็นต้น เทคนิคในการหาเสียงรูปแบบต่าง ๆ นี้จะเป็นสื่อในการทำความรู้จักกันระหว่างผู้สมัครกับประชาชนผู้เลือกตั้ง การรู้จักกันถือเป็นเรื่องสำคัญมากในสังคมไทยเพราะจะนำไปสู่ความเป็นพวกพ้องเดียวกัน ดังนั้นเมื่อผู้สมัครสตรีกับประชาชนผู้เลือกตั้งเกิดความรู้สึก “เป็นพวกพ้องเดียวกัน” ก็จะนำไปสู่การสนับสนุนผู้สมัครที่เป็นพวกของตนให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง กลวิธีในการหาเสียงที่ผู้สมัครสตรีส่วนใหญ่จะนิยมใช้กันมากคือ “การจัดตั้งฐานคะแนนเสียง” ซึ่งเป็นกลวิธีหาเสียงโดยใช้กลุ่มผู้สนับสนุน หรือหัวคะแนน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครกับกลุ่มผู้สนับสนุนนี้ได้สะท้อนปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ทางสังคมไทย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ (patron – client relation) ระหว่างผู้สมัครสตรีฝ่ายหนึ่งกับกลุ่มผู้สนับสนุนอีกฝ่ายหนึ่ง โดยผู้สมัครสตรี ซึ่งมีสถานะภาพทางสังคมและเศรษฐกิจดีกว่าจะเป็น “ผู้ให้” ความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ให้แก่กลุ่มผู้สนับสนุน อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พ่อค้า ครู พระ ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลสำคัญในท้องถิ่น โดยบุคคลดังกล่าวนี้จะมีสถานภาพทางสังคม และเศรษฐกิจต่ำกว่าผู้สมัคร จึงอยู่ในฐานะ “ผู้รับ” นั้นหมายความว่าภายหลังเมื่อกลุ่มผู้สนับสนุนได้ช่วยเหลือกระทั่งผู้สมัคร ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งแล้ว พวกคนก็อาจจะขอความช่วยเหลือเป็นการตอบแทนบ้าง ดังนั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงต้องมีความสามารถในการตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ให้แก่กลุ่มผู้สนับสนุนให้ได้ มิเช่นนั้นกลุ่มผู้สนับสนุนจะเลิกให้

การสนับสนุนและจะหันไปให้ความสนับสนุนแก่ผู้สมัครฯ คนอื่นที่มีความพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ตนได้ดีกว่า ดังที่ได้อธิบายแล้วข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนำปัจจัยสำคัญที่ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเข้ามาพิจารณาด้วยก็จะสะท้อนลักษณะความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์ชัดเจนมากขึ้น กล่าวคือ ปัจจัยเกี่ยวกับคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครฯ สตรี และการให้ความช่วยเหลือแก่ท้องถิ่นและประชาชนนั้น จะมีอิทธิพลต่อชัยชนะในการเลือกตั้งมากกว่านโยบายและชื่อเสียงของพรรคการเมืองที่ผู้สมัครสตรีสังกัด นั้นหมายความว่าประชาชนมีความคาดหวังต่อตัวบุคคลว่ามีความสามารถในการตอบสนองความต้องการของเขา มากกว่าที่จะคำนึงถึงนโยบายของพรรคการเมืองในการพิจารณาเลือกตั้ง

นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยบางประการที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี นั้นคือ ความเป็นผู้หญิง ซึ่งมีลักษณะพื้นฐานคือ การมีรูปร่าง หน้าตาที่สะสวย สง่างาม ดึงดูดความสนใจ การใช้วาจาสุภาพ ไพเราะ การมีกิริยาท่าทางที่อ่อนหวาน นุ่มนวล สิ่งเหล่านี้คือลักษณะพื้นฐานของสตรีที่แตกต่างจากบุรุษ ทำให้สตรีมีความได้เปรียบบุรุษในบางประการ เช่นในการพูดจากับชาวบ้าน หรือการหาเสียง ผู้สมัครสตรีสามารถใช้กิริยา วาจาที่สุภาพ อ่อนหวานกว่า ทำให้ผู้ฟังส่วนใหญ่รู้สึกประทับใจ และอาจเป็นเหตุผลประกอบอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครสตรีคนนั้น ๆ ได้ ซึ่งผู้สมัครบุรุษโดยทั่วไปแล้วจะไม่มีลักษณะเช่นที่ว่านี้

ภายใต้สภาพแวดล้อมของสังคมไทยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงปัจจัยกำหนดในการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี โดยสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ประการแรกเกิดจากตัวของสตรีเอง ที่ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง หรือขาดความตื่นตัวทางการเมือง ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากภูมิหลังส่วนตัว เช่น การศึกษา การอบรมกล่อมเกลา อายุ ครอบครัวยุค สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น ประการต่อมาเกิดจากปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกของสตรี อันได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม กฎหมาย ระบบการเลือกตั้ง เป็นต้น ในลักษณะเดียวกัน ปัจจัยที่ส่งเสริมหรือเอื้ออำนวยต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีก็เกิดขึ้นจากปัจจัยทั้งสองประการดังกล่าวเช่นกัน นั้นหมายความว่า ถ้าหากปัจจัยทั้งสองประการดังกล่าวนี้ไม่ได้เอื้ออำนวยต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ก็จะกลายเป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ตัวอย่างถ้าสตรีมีโอกาสทางการศึกษาสูง เพราะมีฐานะทางเศรษฐกิจดี โอกาสที่จะเข้าสู่บทบาททางการเมืองและการยกระดับสถานภาพทางสังคมของตนก็มีสูง ใน

ทำนองเดียวกับสตรีผู้นั้นมีการศึกษาค่ำและมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี โอกาสที่จะเข้าสู่บทบาททางการเมืองและการยกระดับสถานภาพทางสังคมก็ต่ำลงไปด้วย ดังนั้น การที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีมีโอกาสได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งและเข้ามาบริหารบทบาททางการเมือง นั่นก็หมายความว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีส่วนใหญ่มีภูมิหลังที่เกี่ยวกับคุณสมบัติส่วนตัวของสตรี และพื้นฐานของครอบครัวที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมือง ดังรายละเอียดต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น เพราะฉะนั้นในประเด็นนี้จึงสามารถที่จะยืนยันสมมุติฐานประการแรก ที่กล่าวว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีส่วนใหญ่มีภูมิหลัง ปัจจัยกำหนดที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองนั้น เป็นความจริงตามผลการศึกษาวิจัยตลอดจนข้อมูลทั้งหมดที่ได้นำเสนอมาข้างต้น